

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Кафедра журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю**

Інна ЗАВАЛЬНЮК

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вінниця – 2025

УДК 001.891(072)

3-13

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю (протокол №2 від 10 вересня 2025 р.).

Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха (протокол № 2 від 8 жовтня 2025 р.).

Рецензенти:

Межов О. Г. – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови та лінгводидактики Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Іваницька Н. Л. – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Завальнюк І. Я.

3-13 Основи наукових досліджень: навчально-методичні рекомендації для здобувачів СВО бакалавра спеціальності «Журналістика». Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2025. 61 с.

Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Основи наукових досліджень» уміщують плани практичних занять з акцентами на питаннях для обговорення (теоретичний блок), рекомендованій літературі, на практично орієнтованих завданнях, завданнях для самостійної роботи, питаннях підготовки до іспиту. До кожного практичного заняття додано методичні рекомендації-інструкція, які орієнтують здобувачів щодо мети заняття, тих аспектів, на які треба звернути особливу увагу, яких практичних навичок і вмінь можуть набути, за якими критеріями буде оцінюватися їхня робота на кожному практичному занятті.

Уміщено також опис методів та технологій навчання, загальні критерії та методи оцінювання навчальних досягнень здобувачів, окреслено політику курсу з акцентами на політиці щодо відвідування навчальних занять та академічної доброчесності.

Рекомендації покликані допомогти в реалізації мети, завдань, компетентностей та результатів навчання, окреслених змістом дисципліни «Основи наукових досліджень», а також сприяти формуванню у здобувачів цілей сталого розвитку «Якісна освіта», «Гідна праця та економічне зростання».

001.891(072)

©Завальнюк І. Я.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Мета, завдання, компетентності та результати навчання.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	9
ПЗ № 1. Основні поняття науки. Визначення ступеня готовності здобувача до проведення наукових пошуків.....	9
ПЗ № 2. Утворення й еволюція наукового світу.....	11
ПЗ № 3–4. Академічна доброчесність як запорука якісної освіти й основа академічного успіху.....	15
РОЗДІЛ 2. РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВОЇ РОБОТИ.....	21
ПЗ № 5–6. Перші кроки в написанні курсової роботи.....	21
ПЗ № 7–8. Аспекти написання курсової роботи.....	24
ПЗ № 9. Аналіз якості виконання курсових робіт.....	26
ПЗ № 10–11. Оформлення вступної частини курсової роботи.....	29
ПЗ № 12–13. Наукова стаття й анотація до неї. Ключові слова.....	31
ПЗ № 14–15. Мовні засоби української наукової мови.....	37
ПЗ № 16–17. Виступ/доповідь на науковій конференції.....	42
ПЗ № 18. Культура оформлення наукового тексту: укладання бібліографії	47
ПЗ № 19. Академічне письмо й академічна грамотність у підготовці майбутніх журналістів. Модульний контроль.....	49
Завдання для самостійної роботи.....	52
Питання до екзамену.....	53
Методи та технології навчання.....	55
Критерії та методи оцінювання.....	57
Політика курсу.....	58
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	59
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ».....	60

ВСТУП

Зміст навчальної дисципліни **«Основи наукових досліджень»** спрямований на досягнення цілей сталого розвитку 4 *«Якісна освіта»* та 8 *«Гідна праця та економічне зростання»*, визначених міжнародними та національними документами стратегічного розвитку, зокрема резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року № 70/1 та Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722.

У річичі **ЦСР 4 «Якісна освіта»** дисципліна формує у здобувачів знання з теорії, технології, методики та організації наукових досліджень, тобто створює теоретичне і практичне підґрунтя для ефективної науково-дослідницької діяльності. Опановуючи технологію написання наукових праць, здобувачі вищої освіти розвивають **загальні та професійні компетентності**, потрібні для навчання впродовж життя, професійної самореалізації та активної громадянської позиції. Зокрема, дисципліна забезпечує формування *навичок професійної комунікації* (уміння стисло та переконливо доносити ідеї); *критичного мислення* (здатності аналізувати тексти наукових робіт різної складності, оцінювати рівень їхньої комплексної реалізації); *інформаційної грамотності* (уміння відрізняти фейки та неякісний контент від науково обґрунтованих даних); *здатності до моделювання* (уміння вибудовувати стратегію вирішення завдань); *академічної доброчесності* (уміння здобути чисту репутацію, обов'язкову відсутність плагіату); *навичок проєктного менеджменту* (уміння планувати великі проєкти на тривалий період); *компетентності інтелектуальної адаптивності та наукового редагування* (уміння вдосконалювати науковий текст, пристосовувати набуті теоретико-практичні навички до нових освітніх і професійних викликів).

У контексті **ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання»** дисципліна **«Основи наукових досліджень»** перестає бути суто академічною і перетворюється на інструмент формування конкурентоспроможного фахівця. Основні аспекти реалізації цієї цілі: 1) *підвищення продуктивності через інновації* (Ціль 8.2), адже науковий підхід сприяє оптимізації видів робіт. Здобуті вміння правильно використовувати науковий апарат, послуговуватися методологією досліджень сприяють результату – формуванню фахівця, здатного впроваджувати технологічні модернізації, що безпосередньо сприяє економічному зростанню; 2) *розвиток навичок для працевлаштування* (Ціль 8.6), адже освіта та професійна підготовка є надважливими компонентами. Дисципліна **«Основи наукових досліджень»** формує універсальні навички (transferable skills), чому сприяють такі її аспекти: аналіз даних, критичне мислення, робота з великими обсягами інформації. У результаті фахівці

отримують інструменти для інтелектуальної праці в «економіці знань»; 3) *сприяння безпечному робочому середовищу через доказовість* (Ціль 8.8), адже орієнтир у навчанні здобувачів засобами цієї дисципліни припадає на стандарти безпеки в медіасфері. Як результат отримуємо здатність майбутнього фахівця медіаіндустрії науково обґрунтувати потребу захисту своїх прав та покращення умов праці на основі міжнародних стандартів; 4) *підтримка підприємництва та творчості* (Ціль 8.3), адже наукова діяльність є базою для R&D (Research and Development). Орієнтир – навчання підготовці бізнес-планів на основі наявних наукових досліджень, написання грантових заявок та проєктного менеджменту, що уможливить результат: стимулювання створення стартапів, які ґрунтуються на наукомістких ідеях.

Кореляція з компетентностями та результатами навчання.

Зміст дисципліни узгоджено з формуванням загальних компетентностей (ЗК). Зокрема, реалізація завдань курсу формує здатність бути критичним і самокритичним (ЗК 03), здатність до пошуку, оброблення й аналізу інформації з різних джерел (ЗК 04), навички використання інформаційних і комунікаційних технологій (ЗК 05), здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями (ЗК 08).

Фахові компетентності (ФК) також інтегровані у програму дисципліни. Зокрема, здобувачі розвивають здатність застосовувати знання зі сфери соціальних комунікацій у своїй професійній діяльності (ФК 01), формувати інформаційний контент (ФК 02). Теми дисципліни передбачають також формування здатності застосовувати міждисциплінарні зв'язки в практичній діяльності (ФК 07), які слугують інструментом формування компетентностей.

Результати навчання (РН) безпосередньо відображають цілі сталого розвитку в практичному вимірі. Здобувачі навчаються оцінювати свій чи чужий інформаційний продукт, інформаційну акцію, що організована й проведена самостійно або разом з колегами (РН 03), вчать виконувати пошук, оброблення та аналіз інформації з різних джерел (РН 04), використовувати сучасні інформаційні й комунікаційні технології та спеціалізоване програмне забезпечення для вирішення професійних завдань (РН 05).

Важливими у професійному житті стануть уміння здобувачів виокремлювати факти, події, відомості, процеси, про які бракує знань, і розкривати способи та джерела здобування цих знань (РН 08), а також передбачати реакцію аудиторії на інформаційний продукт чи на інформаційні акції, зважаючи на положення й методи соціальнокомунікаційних наук (РН 13). Значущими є також результати, пов'язані з уміннями генерувати інформаційний контент за заданою темою з використанням доступних, а також

обов'язкових джерел інформації (РН 14), а також застосовувати міждисциплінарні зв'язки в практичній діяльності, у різних видах медіа (РН 19), з тим щоб конструювати цілісні, змістовно глибокі та соціально значущі наукові та медійні продукти, адаптовані до різних аудиторій і комунікаційних платформ.

Зміст дисципліни безпосередньо сприяє реалізації зазначених напрямів. Теми, присвячені аналізу теоретико-методологічних засад наукової діяльності, зокрема специфіки науково-дослідницької роботи, психології та технології наукової творчості, методологічних основ науково-дослідної роботи, інформаційного забезпечення наукового пошуку, сприяють формуванню у здобувачів потужної теоретичної наукової бази. Водночас теми, пов'язані з результатами наукової роботи – написанням, оформленням, захистом курсової, кваліфікаційної (магістерської) роботи, підготовкою наукових публікацій, доповідей, рефератів, організацією науки в Україні загалом і у закладі вищої освіти зокрема, формують у здобувачів систематизоване уявлення про етапи наукової діяльності, оформлення результатів наукового пошуку.

Отже, дисципліна «Основи наукових досліджень» є вагомим інструментом у досягненні ЦСР 4 «Якісна освіта» і ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання», адже поєднує розвиток **наукової культури, академічної доброчесності та прикладних комунікативних умінь**, що підвищує якість освіти, та теоретико-практичні засади підготовки **інтелектуального працівника**, чия здатність до дослідження є основним ресурсом для стабільного економічного розвитку країни.

МЕТА, ЗАВДАННЯ, КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

1.1. Метою навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень» є формування у здобувачів знань із теорії, технології, методики організації наукових досліджень, тобто створення теоретичного і практичного підґрунтя для ефективної науково-дослідницької діяльності. Навчальна дисципліна забезпечує формування компетентностей, спрямованих на досягнення глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1, визначених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722. Зокрема, ЦСР 4 «Якісна освіта» – розвиток наукової культури, академічної доброчесності та навичок професійної комунікації; ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання» – розкриття теоретико-практичних засад підготовки інтелектуального працівника, що уможливорює конкурентоздатність на сучасному ринку праці.

1.2. Завдання:

- 1) ознайомити здобувачів із загальними відомостями про науку як сферу людської діяльності;
- 2) з'ясувати основні етапи розвитку науки;
- 3) схарактеризувати психологічні особливості наукової творчості, загальні принципи наукової праці, технічні засоби наукової діяльності, специфіку ділового спілкування;
- 5) визначити методологічні основи наукової діяльності;
- 6) дати здобувачам систематизоване уявлення про етапи наукової діяльності, оформлення результатів наукового пошуку;
- 7) розглянути види кваліфікаційних робіт здобувачів: курсову, кваліфікаційну і магістерську роботи з журналістського фаху, розкрити їхню сутність і послідовність виконання;
- 8) подати загальну характеристику дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і докторської дисертацій;
- 9) навчити здобувачів здійснювати пошук вторинної наукової інформації, правильно працювати з літературою;
- 10) дати рекомендації щодо підготовки наукових публікацій, рефератів, доповідей, оформлення тез, анотацій, конспектів, розкрити сутність наукової монографії.

1.3. Компетентності (за освітньо-професійною програмою)

1.3.1. Загальні компетентності

ЗК 03. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 05. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 08. Здатність навчатися і оволодівати сучасними знаннями.

1.3.2. Фахові компетентності

ФК 01. Здатність застосовувати знання зі сфери соціальних комунікацій у своїй професійній діяльності.

ФК 02. Здатність формувати інформаційний контент.

ФК 07. Здатність застосовувати міждисциплінарні зв'язки в практичній діяльності.

1.4. Результати навчання за освітньо-професійною програмою

РН 03. Оцінювати свій чи чужий інформаційний продукт, інформаційну акцію, що організована й проведена самостійно або разом з колегами.

РН 04. Виконувати пошук, оброблення та аналіз інформації з різних джерел.

РН 05. Використовувати сучасні інформаційні й комунікаційні технології та спеціалізоване програмне забезпечення для вирішення професійних завдань.

РН 08. Виокремлювати у виробничих ситуаціях факти, події, відомості, процеси, про які бракує знань, і розкривати способи та джерела здобування тих знань.

РН 13. Передбачати реакцію аудиторії на інформаційний продукт чи на інформаційні акції, зважаючи на положення й методи соціальнокомунікаційних наук.

РН 14. Генерувати інформаційний контент за заданою темою з використанням доступних, а також обов'язкових джерел інформації.

РН 19. Застосовувати міждисциплінарні зв'язки в практичній діяльності, в різних видах медіа.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Практичне заняття № 1 (2 год)

Тема: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ НАУКИ. ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНЯ ГОТОВНОСТІ ЗДОБУВАЧА ДО ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ПОШУКІВ

I. Спробуйте визначитися зі сферою власних інтересів й оцінити можливості.

1. Що з досягнутого в житті для вас найцінніше?

2. Знання з яких навчальних дисциплін вам легко даються? Аргументуйте.

3. Які університетські дисципліни є для вас найцікавішими?

4. Які вміння надають вам упевненості?

5. Якими своїми якостями ви пишаєтеся?

6. Яка діяльність приносить вам радість?

7. Ким ви уявляєте себе, коли мрієте про майбутнє?

8. Яке, на вашу думку, значення має досвід науково-дослідницької діяльності?

II. Дайте відповіді на запитання:

1. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО з англ. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO) засвідчує, що наразі у світі працює орієнтовно 8 мільйонів учених у різних сферах наукових досліджень, які відповідають визначеним галузям освіти.

Міжнародна стандартна класифікація освіти (ISCED) розроблена ЮНЕСКО на основі поділу галузей знань на гуманітарні, соціальні та природничі науки.

Кожна країна має класифікацію науково-технічної діяльності, в Україні вона розподілена за чотирма основними галузями. Якими?

2. **Наука** – це сфера професійної діяльності, основною метою якої є вироблення і систематизація об'єктивних знань про природу, суспільство і

людину. Сформулюйте визначення кожного з аспектів науки, використовуючи неупорядкований перелік слів, що формують означення.

А. Наука як процес (*знань, добування, про, навколишній, збереження, і, світ, внутрішній, людини, та*) – це _____

Б. Наука як результат діяльності людини (*знань, предмети, сукупність, про, і, явища, внутрішнього, людини, світу, зовнішнього, наукових, і*) – це _____

В. Наука як соціальний інститут (*акумулюється, установ, і, музеї, та, мережа, серед яких, наукові, інформація, в яких, навчальні, наукова, установи, заклади, інші*) – це _____

Г. Знайдіть і запишіть декілька висловлювань про науку і наукове знання видатних людей (учених, письменників, журналістів, громадських діячів)

3. Наукові знання. Основним результатом наукового пошуку є створення нового знання. Знання можна поділити на *практичне* (буденне) та *наукове*.

Якими, на вашу думку, є характерні ознаки й особливості наукового знання? Занотуйте свою думку.

4. Запишіть, як ви розумієте основні **характеристики наукових знань**, або доберіть синоніми до цих понять.

Достовірність _____

Логічність _____

Практичність _____

Істинність _____

Обґрунтованість _____

5. Функції науки: *пізнавальна, практична, пояснювальна, культурна, освітня, прогностична, світоглядна, виробнича, соціальна, систематизувальна, комунікативна* та ін. Складіть рейтинг функцій наук, починаючи від найважливішої, на вашу думку. Поясніть, чому так?

Оберіть п'ять функцій, які ви плануєте використати у власному науковому дослідженні. Аргументуйте.

6. Окресліть **об'єкт** і **предмет** дослідження у кожній із запропонованих нижче тем:

Жанрова специфіка газети «Голос України»

Друкована газета vs онлайн-версія: жанрові відмінності

Трансформація газетних жанрів у цифрову добу

Замітка в сучасній газеті: структура та функції

Коментар як жанр газетної публіцистики

Авторська колонка як маркер стилю газети

Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: структура та прагматистичні функції.

7. Заповніть узагальнену таблицю:

Поняття	Визначення	Приклад із журналістики
Наука		
Об'єкт науки		
Предмет науки		
Суб'єкт науки		
Ознаки науки		
Функції науки		
Емпіричний рівень		
Теоретичний рівень		
Гіпотеза		
Стадії гіпотези		
Класифікація наук за спрямованістю		
Класифікація наук за методами		
Класифікація наук за метою		

Практичне заняття № 2 (2 год)

Тема: УТВОРЕННЯ Й ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВОГО СВІТУ

I. ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Звідки виникла наука і як вона розвивалася впродовж історії?
2. Які основні події та вчені зробили найбільший внесок у становлення наукового світу?
3. Які фактори сприяли утворенню і розвитку різних галузей науки?
4. Які важливі зміни в науковому світі стали можливими завдяки технологічному прогресу?
5. Які тенденції в сучасному науковому світі впливають на його еволюцію?
6. Чим науковий метод відрізняється від інших способів пізнання світу?
7. Які етичні та соціокультурні аспекти впливають на розвиток наукового світу?
8. Які перспективи розвитку наукового світу можна прогнозувати в майбутньому?
9. Які виклики та загрози стоять перед сучасним науковим світом і його майбутнім?

10. Як можна сприяти популяризації науки та підвищенню її доступності для широкої громадськості?

Література

1. Васильковський О. М., Лещенко С. М., Васильковська К. В., Петренко Д. І. Основи наукових досліджень. Перші наукові кроки : навч. посіб. Харків, 2019. 164 с.
2. Вітченко А. О., Вітченко А. Ю. Основи наукових досліджень у вищій школі: підруч. Київ : ФОП Ямчинський О. В., 2020. 272 с.
3. Грипич С. Н., Буравкова Л. М. Науково-дослідницька діяльність студентів : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2021. 290 с.
4. Довженко О. В. Основи наукових досліджень у галузі масової комунікації : навч. посіб. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. 122 с.
5. Кравець Н. П. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Видання 3-є, випр. і доповнене. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 74 с.
6. Мальська М., Паньків Н. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Львів : Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 226 с.
7. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Кобилянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми : СНАУ, 2020. 220 с.
8. Надикто В. Т. Основи наукових досліджень: підручн. Одеса: «Олді+», 2025. 268 с.
9. Носачова Ю. В., Іваненко О. І., Радовенчик Я. В. Основи наукових досліджень: підручн. Київ: Кондор, 2024. 132 с.
10. Основи наукових досліджень та науково-технічної творчості: навч. посіб. / В. О. Онищенко та ін. Київ : Ліра-К, 2020. 278 с.
11. Палеха Ю. І., Леміш. Н. О. Основи науково-дослідної роботи: навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2020. 336 с.
12. Руденко В. М., Руденко Н. М. Основи наукових досліджень. Київ: : Видавничий дім «Кондор», 2025. 228 с.

II. РОБОТА В ГРУПАХ

Завдання 1. Аналіз історичного етапу розвитку наукового світу.

Методичні рекомендації. У цьому завданні потрібно розглянути конкретний історичний період у розвитку наукового світу, виявити основні події, учених і технологічні зрушення, які вплинули на формування сучасної науки.

Важливо також обговорити спадщину цього періоду і її вплив на сучасний науковий світ. Це дасть вам змогу краще зрозуміти етапи еволюції наукового світу, його важливі події та вчених.

Інструкція:

1. Оберіть конкретний історичний період, який вас цікавить.
2. Систематизуйте інформацію про цей період, ураховуючи основні події, учених, ідеї та технологічні досягнення.
3. Зробіть презентацію, у якій розкажете про обраний період, відповідаючи на такі питання:
 - Які чинники сприяли формуванню наукового світу в цей період?
 - Які важливі відкриття або теорії виникли в цей час і як вони вплинули на розвиток науки?
 - Які вчені були стрижневими фігурами цього періоду та який унесок вони зробили в науковий світ?
 - Які основні принципи методології науки сформовані в цей період?

Завдання 2. Аналіз впливу технологічних інновацій на розвиток наукового світу.

Методичні рекомендації. У цьому завданні потрібно дослідити, які конкретні технологічні інновації вплинули на формування та еволюцію наукового світу, визначити їхні наслідки та важливість.

Це завдання допоможе вам розглянути конкретні технологічні чинники, які сприяли еволюції наукового світу і відкрити дискусію про майбутнє науки в контексті технологічного розвитку.

Інструкція:

1. Оберіть одну або кілька технологічних інновацій (наприклад, друкарство, мікроскоп, електронний комп'ютер, інтернет тощо), які вважаються стрижневими для розвитку наукового світу.

2. Систематизуйте інформацію про ці технології, ураховуючи їхню історію, винахідників, основні принципи функціонування та перші застосування.

3. Розгляньте вплив цих технологій на розвиток науки, беручи до уваги нові можливості для досліджень, збільшення обсягу інформації, зручність та швидкість досліджень.

4. Підготуйте презентацію, у якій розкажете про обрані технології та їхній вплив на науковий світ. Порівняйте розвиток наукового світу до і після впровадження цих технологій.

5. Обговоріть можливі майбутні інновації в царині журналістики та їхній можливий вплив на науковий світ.

Завдання 3. Порівняльний аналіз наукових підходів у різні періоди.

Методичні рекомендації. У цьому завданні варто дослідити й порівняти підходи до наукового дослідження в різних історичних періодах та визначити, як змінювалися методи, цілі і підходи до науки протягом історії.

Це завдання сприяє кращому розумінню еволюції наукового світу і його зв'язку з культурними, філософськими та історичними змінами у суспільстві.

Інструкція:

1. Оберіть два або більше історичних періоди (наприклад, середньовіччя, та сучасний науковий світ).

2. Проаналізуйте підходи до наукового дослідження в кожному обраному періоді, ураховуючи методи, уявлення про природу світу, вірування та цілі наукових пошуків.

3. Порівняйте ці підходи та виділіть ключові відмінності і схожості між ними.

4. Складіть доповідь або напишіть есе, у якому представите результати свого порівняльного аналізу та відобразите, як еволюція підходів вплинула на розвиток наукового світу загалом чи сфери вашого фаху зокрема.

5. Обговоріть, які висновки можна зробити щодо того, як сучасна наука співвідноситься з попередніми епохами і які виклики стоять перед науковим світом в майбутньому. Які виклики перед сучасною журналістикою?

III. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. До якого історичного періоду наукового пізнання належать Платон, Аристотель, Сократ, Епікур?
 - a) Античність;
 - b) Середньовіччя;
 - c) Відродження;
 - d) Вік просвітництва.
2. У якому історичному періоді багато наукових знань збережено та розвинено в монастирях?
 - a) Античність;
 - b) Середньовіччя;
 - c) Відродження;
 - d) Вік просвітництва.
3. Який історичний період також називають «Ренесанс»?
 - a) Античність;
 - b) Середньовіччя;
 - c) Відродження;
 - d) Вік просвітництва.
4. До якого історичного періоду наукового пізнання належать Рене Декарт, Вольтер?
 - a) Античність;
 - b) Середньовіччя;
 - c) Відродження;
 - d) Вік просвітництва.
5. До якого історичного періоду наукового пізнання належать Дені Дідро й Іммануїл Кант?
 - a) Античність;
 - b) Середньовіччя;
 - c) Відродження;
 - d) Вік просвітництва.
6. Який історичний період характеризується тим, що внаслідок росту промисловості багато людей переїжджали з сільських районів до міст, що призвело до швидкого зростання міського населення?
 - a) Індустріальна революція;
 - b) XX століття;
 - c) сучасність;
 - d) Вік просвітництва.
7. Який історичний період характеризується активним розвитком теорії відносності, квантової механіки, біології та генетики?
 - a) Індустріальна революція;
 - b) XX століття;
 - c) сучасність;
 - d) Вік просвітництва.

8. Який історичний період характеризується інформаційною революцією, пов'язаною з появою інтернету та розвитком інформаційних технологій?

- a) Індустріальна революція;
- b) XX століття;
- c) сучасність
- d) Вік просвітництва.

9. Що є основним принципом науки?

- a) систематичність;
- b) об'єктивність;
- c) пізнання;
- d) усі відповіді є правильними.

10. Що не належить до функцій науки?

- a) освітня;
- b) технологічна;
- c) фінансова;
- d) соціокультурна.

Практичні заняття № 3–4 (4 год)

Тема: АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ОСВІТИ Й ОСНОВА АКАДЕМІЧНОГО УСПІХУ

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Розкрийте сутність поняття «наукова етика».
2. Назвіть основні цінності академічної доброчесності.
3. Що передбачає дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти? Окресліть компоненти академічної доброчесності.
4. Дайте визначення академічному плагиату. Назвіть види академічного плагиату.
5. Які знання та навички мають набути здобувачі для якісного академічного письма?

Література

1. Андрущенко В.П. Основні характеристики європейської університетської освіти та можливості їх реалізації в системі освіти України. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 «Педагогічні науки: реалії та перспективи». Київ, 2011. Вип. 26. С. 3–15.
2. Впровадження етичних норм діяльності студентського самоврядування / М.Д. Городок, В.Г. Павлюк, В.М. Стах, О.В. Пустовойтов; упор. А.В. Карташов та ін. Житомир: Житомирський обласний центр молодіжних ініціатив, 2009. С. 16–34, 39–92.
3. Доценко І. О. Академічна доброчесність у системі забезпечення якості вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. № 32. С. 31–42.
DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-32-31-42> (дата звернення: 15.04.2025).
4. Тодорова І. Компоненти академічної доброчесності студентів та умови її формування. *Витоки педагогічної майстерності*. 2019. Вип. 24. С. 199–205.
5. Ульянова Г.О., Бааджи Н.П. Академічна доброчесність як основа академічного успіху. *Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 98–103.

6. Філіпенко Л. В., Думанський О.В., Козак О. В. Академічна доброчесність в науковому та освітньому середовищі закладів освіти України: погляд крізь призму наявності штучного інтелекту. *Академічні візії*. 2023. Вип. 19.

7. Фініков Т. Академічна доброчесність: глобальний контекст та національна потреба. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету* /За заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артющова. Київ: Таксон, 2016. С. 9–36.

8. Шестакова С., Сухомлинова О., Задоріна О. Академічна доброчесність: практика дотримання у зарубіжних країнах. *Молодь і ринок*. 2023. № 9 (217). С. 87–91.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.287676>

Методичні рекомендації-інструкція для здобувачів

Мета заняття: сформуванню розуміння принципів наукової етики та академічної доброчесності й навчитися застосовувати їх в освітній та науковій діяльності.

Здобувачі повинні набути практичних навичок та вмінь:

- формулювати власні думки в науковому стилі;
- коректно цитувати та оформлювати джерела;
- перефразовувати інформацію без спотворення змісту;
- відмежовувати власні висновки від запозичених ідей;
- перевіряти текст на наявність ознак плагіату.

Основні аспекти, на які здобувачеві варто звернути увагу під час опанування теорією і виконання завдань:

- сутність наукової етики;
- основні цінності академічної доброчесності;
- види академічного плагіату;
- аспекти відповідальності за порушення академічних норм;
- вимоги до академічного письма.

Основні правила академічної доброчесності:

1. Виконуйте всі навчальні роботи самостійно.
2. Завжди зазначаєте джерела запозиченої інформації.
3. Не допускайте списування, фабрикації чи фальсифікації даних.
4. Дотримуйтеся норм наукового стилю та академічного письма.
5. Поважайте інтелектуальну працю інших авторів.

Рекомендації щодо академічного письма:

1. Плануйте структуру тексту перед написанням.
2. Кожну цитату супроводжуйте покликанням на джерело.
3. Уникайте надмірного цитування, надаючи перевагу аналізу.
4. Використовуйте нейтральну, точну, термінологічно виважену лексику.
5. Обов'язково перечитуйте та редагуйте готовий текст.

Типові помилки здобувачів освіти в дотриманні наукової етики й академічної доброчесності

1. **Копіювання текстів без покликань.** Використання фрагментів із підручників, статей, інтернет-ресурсів без зазначення автора й джерела.

2. **Формальне або неправильне цитування.** Наявність покликання без чіткої межі між цитатою та власним текстом або з порушенням вимог оформлення.

3. **Мозаїчний плагіат** Переписування тексту зі збереженням структури та лексики оригіналу з мінімальними змінами.

4. **Підміна аналізу переказом.** Надмірний виклад змісту джерел без власних висновків і узагальнень.

5. **Нечітке розмежування власних і запозичених ідей.** Відсутність маркерів авторської позиції («на нашу думку», «вважаємо», «можна зробити висновок»).

6. **Зловживання цитатами.** Надмірне використання прямих цитат замість самостійного викладу матеріалу.

7. **Використання ненадійних джерел.** Покликання на блоги, форуми, анонімні сайти замість наукових і фахових публікацій.

8. **Порушення норм наукового стилю.** Уживання розмовної лексики, емоційно-оцінних суджень, публіцистичних кліше.

9. **Ігнорування редагування тексту** Орфографічні, граматичні й стилістичні помилки через відсутність фінального перечитування.

10. **Самоплагіат.** Подання раніше виконаних робіт або їх частин як нових без відповідного зазначення.

Пам'ятайте! Академічна доброчесність – основа довіри, якості освіти та вашої професійної репутації. Дотримання її принципів – ознака відповідального здобувача освіти.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Проаналізуйте кожен із принципів наукової етики. Чому важливо їх дотримуватися? Що передбачено в разі недотримання?

Наукова етика – це сукупність встановлених і визнаних науковою спільнотою моральних норм та адміністративних правил ведення наукової роботи.

Основоположними принципами наукової етики є:

- наукова чесність, пріоритет істини;
- соціальна відповідальність за можливі наслідки результатів дослідження;
- відкритість до обговорення проблем та наукової критики;
- дотримання авторських прав.

Завдання 2.

Зараз значну увагу приділяють як науковій етиці, так і академічній доброчесності.

Академічна доброчесність – це дотримання етичних принципів і визначених законом правил учасниками освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової, творчої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання або наукових, творчих досягнень.



Висловіть власну думку про важливість академічної доброчесності
для вас _____

для вашої академічної
групи _____

для суспільства
загалом _____

Завдання 3. Опрацюйте статтю «Академічна доброчесність: практика дотримання у зарубіжних країнах», подану в спискові літератури. Розкажіть про специфіку, правила дотримання доброчесності в зарубіжних країнах.

Завдання 4. Проаналізуйте короткий чекліст (звірник) академічної доброчесності для здобувача. Підготуйтеся до дискусії в аудиторії за питаннями, поданими нижче.

- *Цитуй джерела* – будь-яка чужа ідея чи текст має покликання.
- *Уникай плагіату* – формулюй своїми словами, перевіряй роботи на оригінальність.
- *Пиши самостійно* – індивідуальні завдання виконують без допомоги інших.
- *Не вигадуй даних* – результати мають бути реальними, навіть якщо вони “неідеальні”.
- *Указуй співавторів* – якщо хтось допомагав, його внесок варто відзначити.
- *Використовуй легальні матеріали* – книжки, статті, програми.
- *Будь чесним на іспитах і тестах* – не списуй, не користуйся забороненими матеріалами.
- *Поважай колег і викладачів* – критикуй ідеї, а не особистості.
- *Дотримуйся етики досліджень* – не шкодь респондентам чи учасникам експериментів.
- *Будь відповідальним* – за кожен цифру, цитату і висновок у роботі.
- Чому варто вказувати автора навіть тоді, коли ідея здається «очевидною»?

- Що, на вашу думку, страшніше для науки: плагіат чи вигадані дані? Чому?

- Як відрізнити власну думку від перефразованої чужої?

- Якщо одnogрупник пропонує «позичити» частину роботи, що оберете і чому?

- Чи може студент випадково порушити академічну доброчесність?

Приклади.

- Як довести викладачу, що ваша робота справді самостійна?

- Чи допустимо «трохи прикрасити» результати досліджу, аби робота виглядала краще?

- Уявіть, що колега вкрав вашу ідею й опублікував. Ваші дії?

- Чому етика в наукових дослідженнях важлива навіть більше, ніж правильні формули?

- Як чесність у навчанні впливає на вашу майбутню професію?

Завдання 5. Підготуйтеся до бесіди за текстами 3 документів, які регламентують діяльність нашого ЗВО в царині дотримання принципів академічної доброчесності. Їх розміщено на офіційному сайті ВДПУ імені Михайла Коцюбинського у вкладці «Про нас» – рубрика «Положення»:

1) «Положення про дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського» (затверджене наказом ректора від 26 лютого 2025 року № 38 од);

2) «Кодекс академічної доброчесності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського» (затверджене наказом ректора від 30 грудня 2021 року № 277 од);

3) «Положення про комісію з академічної доброчесності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського» (затверджене наказом ректора від 26 січня 2022 року № 22 од).

Завдання 6. Проаналізуйте академічну культуру в університеті (на прикладі американських вишів). Задля цього перегляньте серіал «Беверлі-Хіллз 90210» (оригінальні серії, 1 сезон, 6 серія Higher Education) із подальшим обговоренням подій кінострічки у групі. Визначте цілі та цінності вищої освіти.

Завдання 7. «Мій план змінити світ на краще»

Глобальні проблеми людства – це комплекс невирішених проблем і ситуацій, які заторкують як суспільство, так і природу всієї планети. Розвиваючись, цивілізація накопичує їх дедалі більше.

На мал. 1 подано глобальні проблеми ХХІ ст. Ознайомтеся з ними. Оберіть та позначте три проблеми, найбільш важливі для вас.

Мал. 1



Уважно розгляньте глобальні цілі Сталого розвитку (ЦСР) людства, які визначені Організацією Об'єднаних Націй (ООН) на XXI століття (мал. 2). Як вони пов'язані з глобальними проблемами XXI століття?

До кожної з обраних вами проблем (мал. 1) доберіть глобальні цілі Сталого розвитку людства визначені ООН (мал. 2):

ГЛОБАЛЬНІ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ



Критерії оцінювання практичного заняття

Максимальний бал – 2

Завдання	Що оцінюємо	Вимоги до відповіді / участі	Бал
Принципи наукової етики	Аналітичне мислення	Розкрито всі принципи; пояснено їхню важливість; зазначено можливі наслідки недотримання	0,4

Завдання	Що оцінюємо	Вимоги до відповіді / участі	Бал
Власна позиція щодо академічної доброчесності	Усвідомленість і рефлексію	Аргументована власна думка щодо значення доброчесності для себе, групи й суспільства.	0,3
Зарубіжний досвід	Робота з джерелом	Висвітлено специфіку дотримання академічної доброчесності в інших країнах; коректні узагальнення.	0,3
Участь у дискусії	Комунікативні навички, критичне мислення	Активна участь у дискусії; аргументовані відповіді на запитання; приклади.	0,5
Нормативні документи ЗВО	Орієнтацію в академічних правилах	Знання змісту документів; розуміння прав, обов'язків і процедур відповідальності.	0,3
«Мій план змінити світ на краще»	Ціннісну позицію	Усвідомлений вибір глобальних проблем; здатність обґрунтувати їхню важливість.	0,2
Усього			2,0

Шкала інтерпретації результатів

- **2,0 бала** – усі завдання виконано повно, аргументовано, студент активно працює в дискусії;
- **1,5–1,9 бала** – матеріал засвоєно, але відповіді подекуди описові або недостатньо аргументовані;
- **1,0–1,4 бала** – виконано не всі завдання або участь у дискусії пасивна;
- **0–0,9 бала** – фрагментарні відповіді, відсутня аргументація чи залученість.

Примітка:

- Завдання 1 і 2 оцінюємо за **глибиною осмислення**, а не за обсягом.
- Завдання 4 може бути вирішальним для підсумкового бала (як індикатор сформованості цінностей).
- Завдання 6 не перевіряє знання, а **ціннісні орієнтири**, тому оцінюємо м'яко.

РОЗДІЛ 2. РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Практичні заняття № 5-6 (4 год)

Тема: ПЕРШІ КРОКИ В НАПИСАННІ КУРСОВОЇ РОБОТИ

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Конкретизація теми. Переформулюйте тему, щоб вона стала:

- конкретно (звуженою);
- дослідницькою (містила об'єкт і предмет).

Відповідь подайте у вигляді таблиці.

Варіанти тем:

1. Мова сучасних медіа.
2. Англіцизми в медійних текстах.
3. Маніпуляції в політичному дискурсі.
4. Синонімія в українській мові.

Завдання 2. Формулювання мети й завдань. Ви вже маєте тему курсової роботи. Сформулюйте її мету і 4 завдання, які допомагають досягти цієї мети. Обґрунтуйте свій вибір.

Завдання 3. Визначення об'єкта й предмета. Окресліть об'єкт і предмет Вашої курсової роботи.

Завдання 4. Добір наукової літератури. Доберіть 10 джерел літератури до теми Вашої курсової роботи. Розділіть її на групи:

- власне наукова;
- довідникова;
- навчально-наукова;
- науково-популярна;
- інша.

Оформіть відповідно до вимог ДСТУ 2015. Обґрунтуйте важливість обраних джерел для розкриття Вашої теми.

Завдання 5. Титульна сторінка. На аркуші паперу формату А4 видрукуйте, оформіть за вимогами титульний лист Вашої курсової роботи. Пам'ятайте: важлива кожна деталь, бо титулка – Ваше «обличчя».

Завдання 6. Вправляймося в стилі. виправте недоречності, пов'язані з уживанням дієприслівникових зворотів.

1. Класифікація І. Іванова, тим паче класифікація його попередників, побудовані, не враховуючи єдиних принципів... 2. Порушуючи закони логіки, послідовність викладу матеріалу так само порушується... 3. Аналіз теоретичного матеріалу варто здійснювати як з філософських позицій, так і зважаючи на найновіші досягнення соціологічних досліджень.

Методичні рекомендації-інструкція для здобувачів

Мета заняття: навчитися формулювати наукову тему, визначати мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, добирати джерела та редагувати науковий текст.

Порядок виконання

1. **Ознайомтеся з переліком запропонованих тем.**
2. **Виконайте всі завдання послідовно:**
 - конкретизуйте тему (у формі таблиці);
 - сформулюйте мету та 4 завдання;
 - визначте об'єкт і предмет дослідження;

- доберіть 10 джерел і оформіть їх за ДСТУ 2015;
- оформіть титульну сторінку курсової роботи;
- відредагуйте речення, усунувши стилістичні помилки.

3. **Дотримуйтеся норм наукового стилю, логіки викладу та мовної коректності.**

4. Роботу подайте **в друкованому або електронному вигляді** відповідно до вимог викладача.

Вимоги до оформлення:

- логічність і послідовність викладу;
- коректна наукова термінологія;
- дотримання мовних норм сучасної української літературної мови;
- акуратність і структурованість.

Критерії оцінювання практичного заняття

Максимальний бал – 2

Завдання	Що оцінюємо	Вимоги до виконання	Бал
Конкретизація теми	Наукову коректність теми	Тема звужена, сформульована як дослідницька, наявні об'єкт і предмет, подано у формі таблиці	0,3
Мета і завдання	Логіку наукового дослідження	Мета відповідає темі; завдання (4) логічно ведуть до досягнення мети	0,4
Об'єкт і предмет	Коректність визначень	Об'єкт і предмет чітко розмежовані, не дублюють одне одного, відповідають темі	0,3
Добір літератури	Джерельну базу	Подано 10 джерел; розподіл за групами; оформлення за ДСТУ 2015; доречність для теми	0,5
Титульна сторінка	Оформлення	Дотримано всіх вимог до структури титульного листа, без орфографічних помилок	0,2
Стилістичне редагування	Мовну грамотність	Усунуто дієприслівникові помилки, відновлено логіку й граматичну коректність речень	0,3
Усього			2,0

Шкала інтерпретації результатів

- **2,0 бала** – усі завдання виконано правильно й повністю;
- **1,5–1,9 бала** – незначні неточності у формулюваннях або оформленні;
- **1,0–1,4 бала** – частково виконані завдання або логічні помилки;
- **0–0,9 бала** – більшість завдань не виконано або виконано формально.

Примітка:

- Якщо не виконано завдання 4 або 5, знімаємо не менше 0,5 бала (порушення академічних вимог).
- Завдання 1–3 оцінюємо комплексно, звертаючи увагу на узгодженість формулювань.
- Завдання 6 використовуємо як мовний «фільтр»: навіть за добре виконану теорію стилістичні помилки знижують підсумковий бал.

Практичні заняття № 7-8 (4 год)

Тема: АСПЕКТИ НАПИСАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Попереднє обґрунтування актуальності. Напишіть 5–7 речень про те, чому обрана тема Вашої курсової роботи є важливою для сучасної науки / практики.

Завдання 2. Структура роботи. Складіть попередній план курсової роботи (розділи та підрозділи).

Завдання 3. Ключові поняття. Випишіть 5–8 основних термінів теми курсової роботи, якими Ви будете послуговуватися, та подайте короткі робочі визначення (зі словників чи наукових джерел).

Завдання 4. Приклад практичного застосування. Придумайте, як результати Вашої курсової роботи могли б використовуватись у практичній сфері (лінгвістиці, журналістиці, освіті тощо – залежно від спеціальності).

Завдання 5. Вправляймося в стилі. Запишіть нормативні відповідники до поданих калькованих слів:

Виконуючий, виступаючий, всезнаючий, гальмуючий, гуркаючий, дратуючий, загрожуючий, наступаючий (рік), обтяжуючий, освіжаючий, правлячий, розділяючий(принцип), симпатизуючий, вимірюючий, муляючий, зміцнюючий.

Завдання 6. Як правильно? Українськомовний чи україномовний, з другого чи з іншого боку, відслідкувати чи відстежити. Аргументуйте. Скористайтесь порадином: *Городенська К. Г. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ: КММ, 2014. 124 с.*

Методичні рекомендації-інструкція для здобувачів

Мета заняття: навчитися обґрунтовувати актуальність курсової теми, планувати структуру дослідження, працювати з ключовими поняттями, застосовувати результати на практиці та вдосконалювати мовну культуру наукового тексту.

Методична примітка: завдання теми є **діагностичними**, адже засвідчують рівень готовності здобувачів до самостійного написання курсової та володіння ними нормами наукового стилю.

Правила для здобувачів-початківців у написанні курсової роботи

1. Обирайте тему усвідомлено. Тема має бути вам зрозумілою, цікавою й реальною для дослідження в межах курсової.

2. **Пояснюйте актуальність конкретно.** Окреслюйте проблему, а не повторюйте загальні фрази про «важливість» і «сучасність».

3. **Чітко формулюйте мету й завдання.** Мета – узагальнена, завдання – чіткі кроки до її досягнення. Вони мають бути логічно пов'язані.

4. **Будуйте логічний план.** Кожен розділ курсової повинен працювати на розкриття теми, а не існувати формально.

5. **Користуйтеся термінами свідомо.** Використовуйте лише ті поняття, які справді аналізуєте, і визначайте їх на початку роботи.

6. **Покликайтеся на джерела завжди.** Будь-яка чужа думка, навіть перефразована, потребує покликання на автора.

7. **Думайте про практичну користь.** Навіть теоретичне дослідження має відповідати на запитання: де це можна застосувати?

8. **Дотримуйтеся мовної норми.** Уникайте кальок, русизмів, розмовних конструкцій, експресивних засобів – мова формує якість роботи.

9. **Редагуйте текст кількаразово.** Перше написання – не остаточне. Якісна курсова завжди проходить етапи доопрацювання.

10. **Починайте вчасно.** Робота, написана поступово, завжди краща за ту, що створена в останній момент.

Пам'ятайте! Курсова робота – це не формальність, а тренування навичок, які знадобляться вам у навчанні й професії.

Критерії оцінювання практичного заняття

Максимальний бал – 2

Завдання	Що оцінюємо	Вимоги	Бал
Актуальність теми	Наукову аргументацію	Тему обґрунтовано, вона є логічною, пов'язаною із сучасними науковими/практичними потребами.	0,4
Структура роботи	Логіку планування	План відповідає темі, розділи й підрозділи взаємопов'язані.	0,3
Ключові поняття	Термінологічну коректність	Дібрані релевантні терміни, визначення точні, з опорою на джерела.	0,3
Практичне застосування	Прикладне мислення	Чітко показано можливе використання результатів дослідження.	0,3
Мовна норма (кальки)	Мовну грамотність	Правильно дібрані нормативні відповідники.	0,4
Нормативний вибір форм	Аргументацію	Вибір форм аргументовано з покликанням на джерело.	0,3
Усього			2,0

Шкала інтерпретації результатів

- **2,0 бала** – усі завдання виконано повно, грамотно, аргументовано;
- **1,5–1,9 бала** – незначні неточності у формулюваннях або аргументації;
- **1,0–1,4 бала** – частково виконані завдання, слабка логіка чи наявні мовні помилки;
- **0–0,9 бала** – фрагментарні відповіді або наявні порушення мовних норм.

Практичне заняття № 9 (2 год)

Тема: АНАЛІЗ ЯКОСТІ ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Аналіз вступної частини курсової роботи. Тема: «Газета «Прибузькі новини»: структура, контент, жанрове наповнення». Проаналізуйте вступ до цієї теми, поданий нижче. Окресліть основні недоліки.

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження газети «Прибузькі новини» зумовлена сучасними змінами в медійному просторі України, де регіональні видання відіграють важливу роль у формуванні громадської думки та інформуванні населення про місцеві події. Аналіз структури, контенту та жанрового наповнення видання дозволяє оцінити його ефективність у виконанні соціально-інформаційних функцій, визначити тенденції розвитку регіональної журналістики та зрозуміти, як газета задовольняє інформаційні потреби місцевої аудиторії. Крім того, дослідження сприяє підвищенню професійної компетентності майбутніх журналістів та розвитку наукового підходу до оцінки регіональних медіаресурсів.

Мета роботи полягає у вивченні типологічних особливостей, умов функціонування, жанрово-тематичного наповнення та художньо-технічного оформлення районної газети «Прибузькі новини».

Для досягнення поставленої мети потрібно розв'язати такі **завдання**:

- з'ясувати типологічні особливості друкованих періодичних видань;
- окреслити проблеми функціонування регіональної преси;
- проаналізувати структуру та проблемно-тематичний діапазон газети «Прибузькі новини»;
- розглянути жанрові особливості часопису.

Об'єктом дослідження є регіональна газета «Прибузькі новини» за 2025 рік.

Предметом дослідження є особливості тематичного наповнення та жанрове розмаїття газети «Прибузькі новини».

Методи дослідження. Для ознайомлення із дослідженнями і працями науковців був застосований метод аналізу, який дозволив дослідити окремі поняття та явища. Методи порівняння та класифікації дозволили систематизувати інформацію та типологізувати її в окремі групи. Статистичний аналіз дав змогу дослідити й згрупувати кількісні дані. Метод контент-аналізу був застосований для аналізу змісту текстових даних й виявлення ключових аспектів теми. Для створення висновків використано метод узагальнення. Поєднуючи всі методи, удалося сформулювати загальне уявлення про досліджуване явище.

Джерела дослідження. Регіональну періодику як важливий інститут громадського суспільства досліджували: О. Гарматій, А. Зубарець, М. Кіцаєва, Д. Котляр, І. Луцюк, О. Парубець, А. Русиняк, А. Слободянюк, Ю. Фінклер, О. Чернявська, І. Чорна та ін.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній *уперше проаналізовано* різноманіття жанрів та проблемно-тематичний діапазон публікацій газети «Прибузькі новини» за 2025 рік.

Апробація результатів курсової роботи. Результати дослідження представлено на Всеукраїнській студентській науково-практичній онлайн-конференції «Інтернет-журналістика та новітні технології в сучасних медіа» (м. Вінниця, 24 квітня 2025 року).

Публікація. Бухтій В. Типологічні особливості регіонального періодичного видання «Прибузькі новини»: збірник наукових статей «Журналістика й мистецтво слова».

Структура й обсяг роботи. Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку літератури (17 позицій) та списку використаних джерел (31 найменування). Загальний обсяг роботи – 28 сторінок, основного тексту – 25 сторінок.

Завдання 2. Анотаційний опис джерела. Оберіть 2 найважливіших джерела зі списку літератури Вашої курсової роботи. Напишіть до кожного коротку анотацію (2–3 речення), де зазначте: *основний зміст; наукову цінність; як саме ви плануєте його використати у своїй курсовій роботі.*

Завдання 3. Аналіз прикладів готових курсових робіт. Проаналізуйте курсову роботу, прикріплену в Classroom, за такими критеріями:

- відповідність мети і завдань;
- логіка викладу;
- якість покликань на джерела;
- науковий стиль мовлення;
- кореляція завдань і висновків;
- змістова повнота розділів;
- лінгвістична грамотність;
- якість технічного оформлення;
- інше.

Методичні рекомендації-інструкція для здобувачів

Мета заняття: навчити здобувачів самостійно аналізувати вступну частину курсової роботи, складати анотаційний опис джерел та оцінювати готові курсові роботи за основними критеріями наукової якості, логіки викладу та лінгвістичної грамотності.

Здобувачі повинні **набути практичних навичок і вмінь:**

- виявляти недоліки у вступі та пропонувати шляхи його покращення;
- оцінювати дібрані джерела з погляду наукової цінності та застосування у власній роботі;
- аналізувати структуру та зміст курсових робіт за конкретними критеріями та формувати об'єктивну оцінку.

Основні аспекти, на які здобувачеві варто звернути увагу під час виконання завдань:

1. Планування дослідження

- Чітко визначте **мету та завдання** роботи. Мета – що ви хочете отримати в результаті, завдання – конкретні кроки для досягнення мети.

- Продумайте **структуру роботи**: вступ, теоретична частина, практична частина, висновки, список літератури.

- Окресліть **об'єкт і предмет дослідження**. Наприклад: об'єкт – газета «Прибузькі новини»; предмет – структура, контент і жанрове наповнення видання.

2. Робота з джерелами

- Використовуйте **наукові джерела** (монографії, статті, дисертації) для теоретичної бази.

- Для практичної частини використовуйте **публікації газети**, архіви, електронні ресурси.

- Завжди **коректно оформлюйте покликання** на джерела відповідно до ДСТУ 2015.

- Робіть **анотаційний опис джерел**: коротко про зміст, наукову цінність і використання у роботі.

3. Аналіз контенту

- Застосовуйте **метод контент-аналізу** для оцінки тематики матеріалів газети.

- Вивчайте **жанрове різноманіття**: новини, статті, інтерв'ю, колонки, репортажі.

- Виділяйте **структурні елементи газети**: рубрики, підзаголовки, ілюстрації, блоки інформації.

4. Науковий стиль і мова

- Пишіть **чітко та логічно**, уникайте розмовних виразів.

- Використовуйте **терміни журналістики та медіааналізу** коректно.

- Уникайте **повторів** і надмірних узагальнень.

5. Логіка викладу

- Кожен розділ має логічно впливати з попереднього.

- Висновки повинні **корелювати із завданнями**, сформульованими у вступі.

- Практична частина має підтверджувати теоретичні положення.

6. Технічне оформлення

- Дотримуйтесь **офіційних вимог до оформлення курсових робіт**: шрифт, розмір шрифту, поля, вирівнювання тексту, нумерація сторінок, поділ на розділи, підрозділи тощо.

- Підписи до таблиць, ілюстрацій та схем мають бути чіткими.

- Додайте **список використаних джерел** та додатки, якщо потрібно.

7. Перевірка і редагування

- Перевірте **орфографію, пунктуацію, граматику, стилістику**.

- Зверніть увагу на **уніфікацію термінів** упродовж усієї роботи.

- Перед поданням викладачеві зробіть **самоперевірку логіки та повноти викладу**.

Критерії оцінювання практичного заняття

Максимальний бал – 2

Завдання	Критерій оцінювання	Бал
Аналіз вступу	Вступ містить обґрунтування актуальності, чітко сформульовану мету і завдання, об'єкт, предмет дослідження, наукову новизну,	0–0,5

Завдання	Критерій оцінювання	Бал
Анотаційний опис джерел	методи, практичне значення, теоретичне значення, публікацію, апробацію, структуру й обсяг; недоліки чітко окреслені Для обраних джерел наведено коротку анотацію (2–3 речення) із зазначенням основного змісту, наукової цінності та способу використання у роботі	0–0,5
Аналіз прикладів готових курсових	Аналіз здійснено за критеріями: відповідність мети і завдань, логіка викладу, якість покликань на джерела, науковий стиль, кореляція завдань і висновків, змістова повнота розділів, лінгвістична грамотність; недоліки та сильні сторони визначені	0–1
Усього		2,0
Шкала інтерпретації результатів		
- 0 балів – завдання не виконане або виконане частково.		
- 1 бал – завдання виконано, але з помітними недоліками (наприклад, вступ загальний, анотації неповні, аналіз неповний).		
- 2 бали – завдання виконано повністю, без помилок, усіх критеріїв дотримано.		

Практичні заняття № 10–11 (4 год)

Тема: **ОФОРМЛЕННЯ ВСТУПНОЇ ЧАСТИНИ КУРСОВОЇ РОБОТИ**
(Одне заняття проходить у університетському комп'ютерному класі)

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Напишіть вступ до власної курсової роботи. Якісно оформіть потрібні компоненти вступу.

Роботу підготуйте в друкованому вигляді з дотриманням усіх технічних вимог.

Методичні рекомендації-інструкція для здобувачів

Мета заняття: систематизувати знання про структуру наукового дослідження та відпрацювати навички логічної побудови апарату дослідження.

Увага! Оскільки вступ – це «обличчя» роботи, він має чітко демонструвати, що саме, навіщо і якими методами здобувач збирається досліджувати певну тему.

Здобувачі повинні **набути практичних навичок і вмінь:**

1. Обґрунтування актуальності теми:

- уміння стисло (на 1–1,5 сторінки) пояснити, чому обрана тема важлива саме зараз, які існують суперечності у практиці або прогалини в теорії. Хто з дослідників-попередників досліджував цю проблему? Указати, які її аспекти вивчалися, покликаючись на наукові праці.

2. Формулювання об'єкта та предмета дослідження:

- навичка розрізняти ці поняття: **об'єкт** як певний процес або явище (широке поле) та **предмет** як конкретні властивості чи аспекти всередині об'єкта (вузьке спрямування).

Наприклад: *Об'єкт*: українська мова в цифрову добу. *Предмет*: використання штучного інтелекту (ChatGPT, Grammarly) для редагування текстів українською.

3. Визначення мети та завдань:

- уміння формулювати мету (кінцевий результат) та розбивати її на конкретні кроки-завдання (зазвичай 3–5 пунктів), що відповідають структурі розділів роботи.

4. Вибір методів дослідження:

- здатність аргументовано обирати наукові інструменти (аналіз, синтез, порівняння, моделювання тощо) для вирішення поставлених завдань й обґрунтовувати, на якому етапі і задля чого їх використано.

5. Опис практичного значення:

- уміння чітко сформулювати, де саме (в освітньому процесі, у журналістській практиці, у законодавстві тощо) можуть бути використані результати вашої роботи.

Важливо пам'ятати! Вступ зазвичай остаточно редагують уже після написання всієї роботи, щоб він ідеально відповідав зробленим висновкам.

Основні аспекти, на які здобувачеві варто звернути увагу під час виконання завдань:

- **Узаємозв'язок «мета – завдання»:** Кожне завдання має бути кроком до досягнення мети. Якщо завдань чотири, то й основних підрозділів у роботі має бути приблизно стільки ж. Висновки мають корелювати із завданнями вступу.

- **Чіткість об'єкта і предмета:** Тема курсової роботи: «Жанрові особливості регіональної газети «Місто над Бугом». Її *об'єкт* – це широке поле (наприклад, «газета «Місто над Бугом» як регіональне періодичне видання»), *предмет* – конкретний зріз (наприклад, «жанрова система, специфіка функціонування та використання журналістських жанрів у публікаціях газети «Місто над Бугом»).

- **Науковий стиль:** Використання кліше («Актуальність теми зумовлена...» «Об'єктом дослідження є...», «Метою роботи є обґрунтування... або мета роботи – проаналізувати...»).

- **Методологія:** Не лише перелік методів, а вказівка, для чого вони використані (наприклад: «метод порівняння застосовано для аналізу міжнародного досвіду»).

Застереження:

1. Уникайте води: Кожне речення в актуальності має підтверджувати, чому цю тему не можна ігнорувати. Обов'язковий аналіз унеску попередніх дослідників із зазначенням того, який аспект проблеми вони проаналізували.

2. Перевірте дієслова: Завдання мають починатися з дієслів: *з'ясувати, проаналізувати, окреслити, визначити, виокремити, вирізнити, схарактеризувати, диференціювати, указати, простежити, запропонувати, зіставити, розробити, надати рекомендації*.

3. Оформлення: Перевірте абзаци, шрифти та відступи, оформлення списку літератури тощо згідно з методичними вказівками, розміщеними на сайті кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (**Алгоритм пошуку:** ВДПУ → Структура → Кафедра ЖРІЗГ → Навчально-методична робота → 061 Журналістика, ОС Бакалавр, ОП «Журналістика» →

Підсумкова атестація → **Методичні рекомендації до виконання курсових робіт із журналістського фаху).**

Критерії оцінювання практичного заняття

Максимальний бал – 2		
Рівень виконання	Критерій оцінювання	Бал
Високий	Усі елементи (актуальність, мета, завдання, об’єкт, предмет, методи, джерела, наукова новизна, теоретичне і практичне значення, <i>апробація, публікація</i> , структура й обсяг роботи) сформульовані бездоганно. Дотриманий логічний зв’язок між ними. Відсутні стилістичні та змістові помилки.	2
Достатній	Структура витримана, але є незначні зауваження (наприклад, мета сформульована не зовсім точно або об’єкт і предмет частково дублюють один одного).	1,5
Середній	Робота містить грубі логічні помилки (наприклад, завдання не відповідають меті) або відсутні 1–2 обов’язкові елементи вступу.	1
Низький	Поверхневе виконання. Формулювання занадто загальні, не відображають специфіки обраної теми.	0,5
Незадовільно	Завдання не виконано або структуру вступу повністю порушено.	0

Практичні заняття № 12–13 (4 год)

Тема: **НАУКОВА СТАТТЯ Й АНОТАЦІЯ ДО НЕЇ.**

КЛЮЧОВІ СЛОВА

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Прочитайте статтю, подану нижче. Напишіть анотацію на неї і визначте 5–7 ключових слів. Оформіть усе це в друкованому варіанті.

Зразок: тема «**Жанрова специфіка регіональної газети «Вінниччина».**

Анотація. У статті проаналізовано жанрову специфіку регіональної газети «Вінниччина». Розглянуто особливості використання інформаційних, аналітичних і художньо-публіцистичних жанрів у матеріалах видання. З’ясовано їхню роль у висвітленні актуальних подій суспільно-політичного, культурного та соціального життя регіону. Визначено основні тенденції жанрової структури газети та їхній вплив на формування інформаційного простору Вінниччини.

Ключові слова: *регіональна преса, журналістські жанри, газета «Вінниччина», інформаційні жанри, аналітичні жанри, публіцистичні жанри, жанрова структура, медіадискурс.*

Методичні рекомендації-інструкція для здобувачів

Мета заняття: сформувати у здобувачів розуміння структури наукової статті, навчити аналізувати її основні елементи, правильно укладати анотацію та добирати ключові слова відповідно до змісту наукового дослідження.

Здобувачі повинні **набути практичних навичок та вмінь:**

- **аналізувати структуру наукової статті та визначати її основні компоненти;**
- **правильно вибудовувати анотацію** – стислий і змістовний виклад основних положень дослідження;
- **добирати ключові слова**, що відображають основні поняття та проблематику наукової роботи;
- **працювати з науковим текстом** – виокремлювати основну ідею, мету та результати дослідження;
- відповідно до вимог наукового стилю **чітко й лаконічно викладати думки.**

Основні аспекти, на які здобувачеві варто звернути увагу під час виконання завдань:

1. Структура наукової статті:

- назва статті;
- відомості про автора;
- анотація;
- ключові слова;
- вступ (актуальність теми, мета і завдання дослідження та ін.);
- основна частина;
- висновки до розділів та загальні висновки;
- списки використаної літератури та використаних джерел.

2. Особливості наукового стилю:

- точність і логічність викладу;
- об'єктивність;
- використання термінології та термінологічних дефініцій;
- відсутність емоційності.

3. Анотація до наукової статті:

- коротко передає зміст дослідження;
- містить тему, мету, методи та результати;
- зазвичай має обсяг 3–6 речень;
- пишуть стисло, без детальних пояснень, прикладів, НЕ беруть фрагменти з тексту.

4. Ключові слова:

- відображають основні поняття статті;
- зазвичай 5–10 слів або словосполучень;
- допомагають знайти статтю в наукових базах.

5. Зв'язок між назвою, анотацією та ключовими словами:

- вони повинні відображати основну ідею дослідження;
- не повинні дублювати одне одного повністю, але мають бути змістово пов'язаними.

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВСТАВНИХ І ВСТАВЛЕНИХ ОДИНИЦЬ В ЕПІСТОЛЯРІЇ ЛЕОНІДА МОСЕНДЗА

У лінгвістиці останніх десятиліть значно поживалося дослідження реченнєвих елементів „модифікаційно-супровідного (інфраструктурного) рівня“ [2, с. 3] – вставних та вставлених одиниць як досить об’ємних, виразно індивідуальних і достатньо типових засобів мовного вираження думок, почуттів. Зацікавлення ними постало у зв’язку з новими концепціями, зорієнтованими на вивчення загальнонаукової проблеми „людина в мові“ або „мова в дії“, коли акцентують на діяльній сутності людини, яка повідомляє про факти чи події, реагує на них, по-своєму вербалізує почуття і бажання в процесі пізнавальної діяльності, словесно формує поняття, думки, висновки, спонукає співрозмовника до дії тощо [4, с. 229]. Таку різноманітність мовленнєвих потреб і виявів у своїй комунікативній завершеності реалізують передусім засобами синтаксису, зокрема й системою вставних конструкцій, які утворюють комунікативно-прагматичну категорію із загальним змістом суб’єктивного, оцінного ставлення мовця до висловленого ним, та вставлених компонентів з різним ступенем комунікативності, які можна кваліфікувати як додаткові, побіжні повідомлення, що переривають основне висловлення за допомогою інтонації вставленості [7, с. 169].

Активізація вставних одиниць у мовотворчості Леоніда Мосендза спричинена різноплановими комунікативними настановами письменника. Найуживанішими в його епістолярній спадщині (листах) є інфраструктурні одиниці, що виражають ставлення мовця до повідомлення, зокрема вставні компоненти на позначення невпевненості, припущення – *мабуть, можливо, може, напевно, очевидно, здається* та ін., які діалогізують прозову мову епістолярного контексту, уносять стилістичний відтінок невимушеності, повільного розмірковування з можливими правками, сумніву тощо. Стрижневим, „улюбленим“ вставним словом у Леоніда Мосендза є *мабуть* як найбільш стилістично нейтральне. Лише на одній сторінці листа Е. Чупрунові натрапляємо на чотири таких слововживання, уживане воно й в інших листах. Пор.: *Ви її, мабуть, пам’ятаєте: сіро-синє тло, а на ній у синьому одязі постать молоденької дівчини* [6, с.181]; *Вітер, мабуть, рвучкий і сильний, але в постаті дівчини спокійне напруження спротиву...* [6, с.181]; *Мабуть, онуки тих англійських жінок, що йшли як піонери від Великих Озер сходу на підбиття нових земель „Золотого Заходу“ для своєї раси й своїх нащадків* [6, с.181]; *І тепер Вам, мабуть, стає ясным, що Ви помилялися, ототожнюючи себе з головною дієвою особою моєї повісти* [6, с.181]; *Він, мабуть, потішить Вас у нездійсненному бажанні знайти неіснуючий зв’язок між Вами, вельмишановна Пані, й працею шануючого Вас Л.М.* [6, с.183]; *Але ані ми до Селюжицьких, ані Селюжицькі до нас ніколи не признавалися і, мабуть, не будемо признаватися* [6, с.195].

Так само часто письменник використовує вставний компонент *може*, нерідко ускладнюючи його препозитивним протиставним сполучником *а* чи часткою *б*, що дає змогу підсилювати одну думку на тлі іншої, установлювати змістовий зв’язок з попереднім контекстом. Пор.: *Але ж у цій повісті я не договорив усього, може, найголовнішого* [6, с.181]; *Може, нічого в тім немає, а мені й справді ніколи не хотілося грабати в поросі віків* [6, с.193]; *Може, колись розкажеш своїм дітям* [6, с.195]; *А ще забув сказати, що батько бабуні нового батька, а може, й дід, той, що загинув під Ляйпцігом, мав за жінку італійку, з якою одружився в Італії тоді, коли там воював корпус Домбровського в*

наполеонівських військах [6, с.195]; *А може*, в цім є й багато фантазії, якої й у мене не бракує, бо ось Ярослав писав про якусь Франку Мосендз з гір Тарнополя [6, с.193]; *А може*, то був й звичайний шлунковий чиряк [6, с.195]; *І, може б*, вийшла тоді також за якогось шляхтича [6, с.194].

Дещо обмеженіше в епістолярії письменника функціонують інші вставні слова цієї самої семантичної групи, як-от *напевно*, здається: *Тепер Ви вже, напевно, переконалися у помилковості своїх здогадів* [6, с.182]; *Я вже його й почав колись опрацьовувати, але... напевно, вже ніколи не докінчу* [6, с.195]; *З цього, здається, залишилось щось і в бабуні: була смаглява: мала зрослі брови, як і ти, бо й у тобі є багато південного типу* [6, с.195]; *Але й Лясковці не були, здається, православні завше, бо дідова мама була греко-католичкою, з тих греко-католиків, що колись були на Холмищині* [6, с.195].

Характерне для Леоніда Мосендза широке використання згаданих вставних слів зумовлено потребою передати відносний характер ступеня вірогідності знань про світ, які постають здебільшого не як реальний, а лише як можливий факт. Вставно-модальні одиниці гіпотетичності непрямо вказують на авторизацію, вони ніби оформлюють роздуми автора, допомагають йому створити враження безпосереднього пошуку істини, змусити читача долучитися до мисленнєвого процесу, самому дошукатися до суті висловлених передбачень [5, с.17]. До того ж, вони посилюють вірогідність думки, знижують ступінь її категоричності, допомагають відтворити внутрішні переживання, подекуди створюють іронічний тон, тобто успішно реалізують у тексті прагматичну акцентно-гіпотетичну функцію мови.

Упевненість, достовірність як варіанти ставлень мовця до повідомлення в епістолярії письменника є явищем рідкісним, зреалізованим здебільшого загальновживаними лексемами *звичайно*, *безперечно* й індивідуально-авторською лексемою *властиво*, що є синонімом до *природно* й відбиває іманентну рису української мови в мовотворчості досліджуваного митця. Пор.: *...З Вашого ласкавого листа я маю підставу думати, що Ви витратили час на читання всіх моїх творів, включаючи сюди, звичайно, й премійовану повість* [6, с.180]; *Решту ніяковості, недостаючої до почуття вини, складаю на наш найбільш поширений і, безперечно, відомий Вам, Вельмишановна, часопис* [6, с.180]; *Вона, властиво, мене й виховувала, бо моя мама була безконечно добра жінка, але никла перед бабунею, яка до неї завше зверталася „дзєцко“* [6, с.196]. Такі вставні одиниці виконують у мові творів Леоніда Мосендза акцентно-стверджувальну стилістичну функцію.

Проаналізований ілюстративний матеріал дає змогу зробити висновок і про семантичну багатоплановість у мовотворчості Леоніда Мосендза вставних слів, які декларують основну властивість епістолярного тексту – його зв'язність, а також розв'язують прагматичні завдання: логізацію тексту, надання йому стрункості, оформлення ходу міркувань, акцентування на найважливіших моментах повідомлюваної інформації тощо. Серед них – *отже*, *наприклад*, *нарештi*, *між іншим*, *мовляв*, *по-перше*, *по-друге* та ін. Вони слугують актуалізаторами прагматичної функції текстової зв'язності, спричиненої комунікативними потребами вказувати на хід думок автора, їхню послідовність, на взаємозалежність між сусідніми висловленнями, коментувати, доповнювати, узагальнювати сказане, увиразнювати структурні, логіко-семантичні зв'язки між частинами висловлення відповідно до авторського задуму [1, с.104]. Напр.: *Отже*, одна з тих Корзонів і була наша прабабуся... [6, с.193]; *Один із них [братів], наприклад*, був знаним інженером у Варшаві, будівничим найбільшого Варшавського мосту через Віслу [6, с.195]; *Тепер уже не сумнівайтеся й Ви, що ми знаємося лише з того часу, як із дівчини Заходу стала панночка*

Сходу й, **нареши́ті**, цілком послідовно, „Вельмишановна Пані“ [6, с.182]; **Між іншим**, один із бабиних братів був розстріляний москалями – молодий 15-річний хлопець, коли був добровольцем у корпусі Двірницького під час повстання р. 1863 [6, с.195]; Тому я здивований, що в моїй повісті знайшли Ви сторінки, які, **мовляв**, мовби списані з моїх зустрічей із Вами досить багато років тому [6, с.180].

Типовими в епістолярії Леоніда Мосендза є вставні речення, що вказують на авторство, джерело повідомлення, напр.: *Був то, як нам розказувала бабу́ня, великий патріот, що походив з родини, яка все життя віддала на боротьбу проти Москви* [6, с.193]; *Сам був, як згадав я вже, православним, але бабу́ня залишалася католичкою* [6, с.194]; *Колись мій батько мав родовід, кажуть, гарно опрацьований* [6, с.192]; *Дід був, кажуть, мила й колегіальна людина* [6, с.194]. Усі вставні конструкції, які вказують на джерело повідомлення, в епістолярії письменника виконують прагматичну адресно-марковану функцію: дають змогу авторові, покликаючись на інше джерело, підвищувати рівень правдивості інформації в очах читача, знижувати категоричність висловлення, спонукати адресата до прийняття авторської позиції.

Широке вживання в епістолярії письменника вставних конструкцій нерідко спричиняє паралельне використання в одному реченні різних за семантикою вставних одиниць, що увиразнює його модальну спрямованість, посилює стилістичну значущість. У таких уживаннях стрижневим виступає здебільшого вставний компонент, який указує на послідовність викладу думок, інші ж доповнюють його різноплановою семантикою, розташовуючись дистантно, напр.: *Отже, коли Ви, Вельмишановна Пані, пам'ятаєте, мовляв, теє, що стало підкладом для моєї повісти, то, мабуть, не забули й того, чого в ній немає, але про що я тут коротко згадую...* [6, с.182].

Вставлені одиниці в епістолярії Леоніда Мосендза трапляються набагато рідше, ніж вставні, проте постають носіями додаткового обставинного змісту [3, с.48], напр.: *Рецензент його в перегляді моєї діяльності поширив (з надмірного марнотратства компліментами) мою творчість на кілька ніколи не писаних мною речей* [6, с.180]; *Пиши! Вітай Ярослава (чоловіка. – В.І.). Твій Леонід* [6, с.196] тощо.

Поширеним явищем у листах досліджуваного письменника є кількаразове вживання в одному реченнєвому контексті вставних і вставлених конструкцій для його деталізації, уточнення основних інформативних моментів, пор.: *Ви, напевно, зустрічали репродукцію одної американської картини (прізвище маляра забудь), що зветься „Дівчина Золотого Заходу“* [6, с.181]; *У вдячність за багатство тих двох років, що вона подарувала мені (напевно, неспівомо, але хай!), я подарував читачам спомини про неї* [6, с.182]; *По-перше, це було сплacenням їй мого боргу, а по-друге, я сам на думці: багато з нас має свою „Дівчину Золотого Заходу“, але мало хто знає, як на неї треба дивитися, чого від неї сподіватися й чим вона для кожного з нас може бути (хоч би й у спомині)* [6, с.182]; *Гадаю, що Ви так само не забули тої дати, Вельмишановна, якщо пам'ятаєте все те, що було перед нею. (Чи, власне, не було)* [6, с.181].

Отже, комунікативно-прагматичний потенціал вставних і вставлених одиниць в епістолярній спадщині Леоніда Мосендза є досить вагомим: вставні компоненти виконують у мові його листів акцентно-гіпотетичну, акцентно-стверджувальну, функцію текстової зв'язності та адресно-марковану прагматичні стилістичні функції; вставлені одиниці надають базовим реченням додаткової інформації, пояснюють у ньому щось, уточнюють його зміст. Для мови листів письменника характерним є також перетин в одному реченні вставних і вставлених елементів у вираженні модально-оцінних та інформаційних функцій.

Література

1. Грицина В. Роль елементів інфраструктури речення в структуруванні висловлень у публіцистичному тексті. *Південний архів (філологічні науки)*: зб. наук. праць. Херсон, 1999. Вип. 5–6. С. 98–104.
2. Грицина В. І. Інфраструктура речень публіцистичного стилю: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Запоріжжя, 2002. 20 с.
3. Загнітко А. П. Основи українського теоретичного синтаксису. Горлівка: ГДПШМ, 2004. Ч. 2. 254 с.
4. Кадомцева Л. О. Вставні слова, словосполучення, речення. Вставлені речення. *Сучасна українська літературна мова. Синтаксис* / За заг. ред. І.К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1972. С. 227–231.
5. Олійник З. П. Вставні і вставлені компоненти у структурі висловлювання і тексту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Донецьк, 2002. 19 с.
6. Українське слово: хрестоматія укр. літ-ри та літ. критики ХХ ст. (у трьох кн.) / упоряд.: В. Яременко, Є. Федоренко. Київ: Рось, 1994. Кн. 2. 719 с.
7. Шульжук К. Ф. Речення із вставними і вставленими компонентами. *Синтаксис української мови*: підруч. Київ, 2004. С. 166–171.

Завдання 2. Укладіть тези (коротко сформульовані основні положення наукової статті) поданої вище статті. *Дотримуйтесь рекомендацій: стислість* – коротко подати інформацію (на 0,5-1 сторінку аркуша формату А 4); *чіткість формулювань* – виклад без зайвих пояснень, мінімум прикладів; *логічність* – думки розташовуйте послідовно; *інформативність* – передати основний зміст дослідження.

Завдання 3. Проаналізуйте поданий нижче фрагмент наукової статті з погляду мови й стилю. Підкресліть, чи обведіть кружечком, чи позначте іншим кольором наявні помилки. Запишіть текст правильно. Проаналізуйте:

1. Чи витримано науковий стиль (об'єктивність, логічність, точність, нейтральність)?
2. Знайдіть приклади:
 - кальок;
 - канцеляризмів або зайвої «води»;
 - повторів або надмірних синонімів.
3. Переформулюйте речення, зробивши їх більш науковими (академічними).
4. Зробіть висновок про якість академічного письма автора.

Зробивши аналіз до визначення понять «компетенція» та «компетентність», ми дійшли певних висновків. Дослідники по-різному витлумачують ці поняття. Деякі вважають їх тотожними чи синонімічними, інші розрізняють або вважають різними за своєю сутністю. Сутність визначення компетенції у тлумаченні різними дослідниками розкривається через поняття «знання», «уміння», «навички», «отриманий досвід». Також «компетенція» ототожнюється з колом питань, в яких людина добре обізнана. Компетентність, на наш погляд, є результатом набуття компетенцій.

Компетентність має складовий елемент готовності до виконання поставленої задачі, а також включає в своє поняття елементи особистісних характеристик людини. На нашу думку слід розрізняти поняття «компетенція» і «компетентність»... Накінець зазначимо, що із-за неточностей, які зустрічаються в перекладах іноземних видань, відсутності єдності думок з приводу понятійного апарату, виникають різні трактування цих термінів вітчизняними й українськими дослідниками (М. Леонтієнко).

Завдання 4. Запишіть правильно словосполучення, які трапляються в науковому та офіційно-діловому текстах.

Піднімати питання –

В зжаті строки –

Звернутися за допомогою –

У випадку необхідності –

Завдання 5. Укладіть бібліографію (10 різнопланових джерел: наукова стаття, монографія, підручник, навчальний посібник, словник, дисертація, автореферат дисертації, матеріали конференції тощо) до вашої наукової статті (у контексті тематики курсової роботи), дотримуючись найновіших вимог до оформлення списку літератури.

Критерії оцінювання практичного заняття

Максимальний бал – 2

Рівень виконання	Критерій оцінювання	Бал
Високий	Виконано всі завдання: укладено змістовну анотацію, визначено 5–7 ключових слів, сформульовано тези статті, здійснено мовно-стилістичний аналіз фрагмента, укладено бібліографію з 10 джерел. Робота логічна, грамотна, оформлена відповідно до вимог.	2
Достатній	Завдання виконано частково: наявні неточності в анотації, ключових словах, тезах або бібліографії; один із компонентів виконано неповністю.	1
Середній	Завдання виконано з суттєвими помилками, що свідчать про часткове розуміння матеріалу.	0,5
Низький	Завдання не виконано.	0

Практичні заняття № 14-15 (4 год)

Тема: **МОВНІ ЗАСОБИ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ МОВИ**

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Основні вимоги до наукової мови на лексичному рівні.
2. Типові лексичні помилки в українських наукових публікаціях.

3. Основні морфологічні помилки в науковому тексті.
4. Специфіка синтаксису наукового мовлення.

Література

Основна

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: посібник / За заг. ред. О. А. Сербенської. Львів : Світ, 1994. 152 с.
2. Городенська К. Г. Українське слово у вимірах сьогодення. Видання друге істотно доповнене. Київ : КММ, 2019. 208 с.
3. Культура мови на щодень / За ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Довіра, 2000. 169 с.
4. Михайлова О. Г., Сидоренко А. А., Сухопар В. Ф. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості: навч. посіб. Харків, 2000. 97 с.
5. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. С. 36–56.

Додаткова

6. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови: Структура наукового тексту. Київ : КДУ, 1970. 306 с.
7. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
8. Городенська К. Функціональні зони сполучників в українській науковій мові. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. Київ : КНЕУ, 2005. Вип. VI. С. 7–13.
9. Демська О. М. Предметна галузь загальномовного корпусу: питання про суржик. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки (Мовознавство)*. 2012. Т. 137. С. 17–20.
10. Дзюбишина-Мельник Н. Я. Суржик і суржикізм: стилістичні ресурси. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*. 2010. Т. III. С. 16–20.
11. Іщенко Н. Г., Ліпінська В. В. Лексико-граматичні домінанти наукового тексту. *Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Філологія. Педагогіка. 2013. Вип. 1. С. 32–42.
12. Кузнецова Г. Культура наукової української мови у фаховій підготовці майбутніх освітян. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6 (Ч. 1). С. 214–220.

Методичні рекомендації-інструкція для здобувачів

Мета заняття: ознайомити студентів з основними мовними засобами української наукової мови на лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях, сформулювати вміння правильно використовувати мовні норми у науковому тексті, уникаючи типових мовних помилок.

Здобувачі повинні набути практичних навичок та вмінь:

- **використовувати лексику наукового стилю** (добирати точні терміни; уникати розмовної, емоційної та просторічної лексики; дотримуватися точності й однозначності висловлення);
- **виявляти й виправляти лексичні помилки** (розпізнавати кальки з інших мов; уникати тавтології, плеоназмів, невдалих запозичень; правильно використовувати наукову термінологію);

- **правильно застосовувати морфологічні форми** (використовувати нормативні граматичні відмінкові форми, форми числа та ін.; правильно вживати числівники, дієслівні форми, передусім дієприкметники, в науковому тексті.)

- **логічно будувати речення в науковому стилі** (використовувати складні речення, характерні для наукового стилю; забезпечувати зв'язність і послідовність викладу);

- **створювати наукові тексти** (формулювати думки відповідно до норм української наукової мови; дотримуватися логічності, точності й об'єктивності викладу).

Основні аспекти, на які здобувачеві варто звернути увагу під час виконання завдань:

1) **точність і термінологічність мовлення** – правильне використання наукових термінів, відсутність розмовної та емоційної лексики;

2) **лексична нормативність** – уникнення кальок, тавтології, плеоназмів і зайвого багатослів'я (води);

3) **граматичні особливості наукового стилю** – правильне використання морфологічних форм, віддієслівних іменників, числівників у поєднанні з іменниками, логічна заміна дієприкметників теперішнього часу іншими засобами української мови, активне використання безособових речень із безособово-предикативними формами дієслів на *-но, -то*, активний український синтаксис у побудові речень;

4) **логічність і структурованість викладу** – послідовність думок, чіткість формулювань;

5) **дотримання норм сучасної української літературної мови** – контроль орфографії, пунктуації та стилістичної відповідності тексту науковому стилю (на всіх мовних рівнях).

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Доберіть до іншомовних слів українські відповідники.

Каузальний –

Казуальний –

Дескрептивний –

Секундарний –

Наративний –

Варіабельний –

Завдання 2. Відредагуйте речення, узяті з текстів наукового стилю.

1. Цю п'ятиповерхівку загальною площею три тисячі квадратних метра споруджено за рахунок міського бюджету, виділивши на його будову біля п'яти мільйонів гривнів.

2. Кирило Мефодієвець Микола Гулак, не будучи професіональним математиком, одержав такі важні результати своїх власних розмислів, що заслужив визнання Паризької Академії.

3. Парадний фасад будинка має досить пристойний вид, і ви ніколи не здогадаєтесь, як виглядає зворотній бік будинку.

4. В даний період часу ініціатори про це не говорять, але спротив проти таких нововведень існує.

Завдання 3. Запишіть числівники буквами, попередньо узгодивши їх з іменниками.

90 / комп'ютерами, 3 / студент, 60 / екологами, 50 / річний, 86 / кілометрам, 3 / колісний, 7 / водіями, на 98 / свердловинах, , 17 / добами, 140 / зірками.

Завдання 4. Виділіть у науковому тексті (підкресліть, чи обведіть кружечком, чи позначте іншим кольором) наявні помилки. Запишіть текст правильно.

По мірі розвитку суспільної свідомості слабшали засади середньовічного релігійно-догматичного світогляду, розширялись можливості пізнання і естетичного осмислення реального світу, склалися нові архітектурні типи. Збільшується число ремісничих майстерень. Механізм торгівлі все більше ускладнюється. Починаються зусилля по упорядкуванню і прикрашанні міст. Інтенсивно розвиваються містобудівництво та громадянська архітектура. Міські архітектурні ансамблі включають культові та світські будівлі. Головна міська площа часто окреслювалась будинками з аркадами. Міста оточувались потужними стінами з дорого оздобленими поїзними баштами. Замки королів і феодалів поступово перетворювались в складні комплекси палацових та культових споруд. Складна каркасна конструкція готичного собору дозволила подолати масивність романських будівель, полегшити стіни та склепіння, створити динамічну єдність внутрішнього простору. Готичні майстри широко звернулись до яскравих образів та уявлень, породжених народною фантазією. Водночас в їх мистецтві сильніше, ніж у романському, відчувався вплив більш раціональнішого сприйняття світу, прогресивних тенденцій того часу. В цілому готичне мистецтво, що відбивало глибокі і гострі суперечності епохи, було внутрішньо двоїстим. (*О. М. Круковська*)

Завдання 5. Схарактеризуйте запропонований текст із позицій милозвучності української мови та з погляду стилістичної довершеності. Усуньте відповідні недоліки. Поясніть правопис іншомовних прізвищ.

Актуальність дослідження. Кризові виклики сучасності – економічні, соціально-політичні, культурні та духовні – сьогодні даються взнаки як на глобальному, так і на особистісному рівні. Все гучніше на цьому тлі звучить не тільки проблема «буття собою», а й проблема «стати висококваліфікованим фахівцем». У цьому контексті психологія опиняється перед складним завданням пошуку шляхів розширення простору самоусвідомлення, самоідентифікації та надання засобів самореалізації для людини, котра шукає власне місце у складному, інформаційно перенасиченому, вимогливому світі. Особливо гостро це завдання стоїть перед фахівцями професій підтримуючого характеру, які, зокрема,

супроводжують людину в процесі особистісних змін та в кризових моментах життя, у навчанні на різних етапах розвитку, у прийнятті рішень. Це диктує високий рівень вимог до особистості психолога, оскільки саме вона є головним інструментом у його роботі з клієнтами. Відтак, важливим завданням освіти виступає створення умов для розвитку професійної самоідентичності, яка, на думку багатьох дослідників, виступає в якості важливого фактору професійної ефективності. Як показує аналіз психолого-педагогічної, філософської та соціологічної літератури, науковцями досліджувалися різні аспекти зазначеної проблеми: ідентифікація як процес наслідування когось або чогось (У. Джеймс, Е. Еріксон, З. Фройд), ідентифікація як процес самовизначення (А. Ватерман, С. Московічі, І. Кон, А. Спіркін та ін.), структура ідентичності (Г. Рейкуелл, Е. Еріксон, Г. Маркус, Л. Шнейдер та ін.), стадії розвитку та рівні ідентичності (Г. Бейтсон, Р. Ділтс, В. Малахов, Ю. Овчиннікова, М. Щербаков), особистісний та соціальний аспекти ідентичності (Г. Андреева, Г. Зіммель, Ч. Кулі), ідентичність як багатовимірний процес у становленні людини (Т. Буякас, О. Єрмолаєва, О. Карпов, Е. Орлова та ін.).

В останні роки проведено ряд досліджень, в яких відображено міждисциплінарний і комплексний характер проблеми ідентичності та її багатогранна структура, що розширює не тільки напрями наукового пошуку, а й сфери практичного застосування цих наукових доробок (Г. Альтов, С. Гончаренко, Е. Орлова, О. Полат, Р. Фогельсон, Ю. Фокін, Д. Чернілевський, Л. Шнейдер та ін.). Дослідження проблем самоідентичності тісно пов'язані з процесом професійного становлення особистості фахівця. Так, на розробку теоретичних та методологічних засад професійної підготовки, на вивчення проблем розвитку професійної самоідентичності спрямовані дослідження: професійної свідомості (Н. Кучеровська, Г. Ложкін, А. Самойлова, Н. Шевченко), професійного мислення та рефлексії (Г. Балл, М. Вербан, Н. Пов'якель, Н. Пророк та ін.), професійної ідентичності (Є. Зеєр, А. Маркова, Н. Чепелева, Л. Шнейдер, М. Щербаков, Т. Щербан), процесу формування самоідентичності (Н. Ничкало, С. Сисоєва, Т. Титаренко, Т. Яблонська). Підкреслюється необхідність вивчення ідентичності в різноманітті проявів та єдності всіх її сторін, з урахуванням інтенціональної сутності, а також в контексті інтерактивних, перцептивних, комунікативних, екзистенціальних, функціональних, ментальних і мовних процесів психічного розвитку (О. Бондаренко, Ж. Вірна, О. Леонт'єв, С. Максименко, Л. Мітіна, Л. Шнейдер). Однак проблема ідентичності настільки глибока та різноманітна, що здійснені дослідження не можуть вичерпати її. Так, залишаються недостатньо вивченими особливості розвитку професійної самоідентичності та шляхи і засоби її формування в сучасному динамічному суспільстві. Актуальність окресленої проблеми викликана також її практичною значущістю для вдосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців та зумовила вибір теми нашого дисертаційного дослідження.

(Ямчук Т. Ю. Психологічні чинники розвитку професійної самоідентичності майбутніх психологів [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://inpsy.naps.gov.ua/files/pdf/avtoreferat_yamchuk_1496000390.pdf).

Критерії оцінювання практичного заняття

Максимальний бал – 2

Рівень виконання	Критерій оцінювання	Бал
Високий	Здобувач опрацював теоретичний блок, виконав усі завдання: правильно дібрано українські відповідники до іншомовних слів, відредаговано речення, виявлено й виправлено мовні помилки в науковому тексті, правильно записано числівники, здійснено характеристику тексту з погляду милозвучності та стилістичної довершеності. Відповіді логічні, мовно грамотні.	2
Достатній	Здобувач опрацював частину теоретичних питань, виконав більшість завдань правильно, відповіді логічні, лінгвістично грамотні.	1,5
Середній	Завдання виконано частково: допущено помилки у визначенні мовних недоліків, редагуванні речень або записі числівників; аналіз тексту неповний.	1
Низький	Завдання не виконано.	0

Практичні заняття № 16–17 (4 год)

Тема: ВИСТУП/ДОПОВІДЬ НА НАУКОВІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Форми наукової комунікації.
2. Мовний етикет науковців.
3. Виступ/доповідь на науковій конференції: вимоги до неї, добір аргументів.
4. Недоліки виступів на конференціях.
5. Мовленнєва поведінка в усній науковій дискусії.

Література:

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика: навч. посібник. Львів : Світ, 2001. 240 с.
2. Горошкіна О. М., Шутова Л. І. Науковий текст: особливості мови та стилю : навчально-методичний посібник. Луганськ: Світанок, 2013. 138 с.
3. Гриценко Т. Б. Етика ділового спілкування: навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2007. 344 с.
4. Колоїз Ж.В. Українська наукова мова. Кривий Ріг: КДПУ. 2017. 135 с.
5. Мацько Л. І., Мацько О.М. Риторика. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.
6. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика: монографія / О. А. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.; за ред. О. А. Кучерук. Київ: КНТ, 2016. 258 с.

Методичні рекомендації-інструкція для здобувачів

Мета заняття: сформувати у здобувачів розуміння особливостей підготовки та виголошення наукової доповіді, навчити структурувати виступ відповідно до вимог наукового стилю й академічної комунікації.

Здобувачі повинні набути практичних навичок та вмінь:

- **готувати текст виступу / доповіді** для наукової конференції;
- **правильно структурувати науковий виступ** (вступ, основна частина, висновки);
- **чітко й лаконічно формулювати основні положення** дослідження;
- **використовувати мовні засоби** наукового стилю під час усного виступу;
- **дотримуватися норм** академічного мовлення, культури наукової комунікації і **правил академічної доброчесності**;
- **презентувати результати дослідження** аргументовано, логічно й послідовно;
- **розвивати навички публічного виступу, набувати вмінь** ведення наукової дискусії.

Основні аспекти, на які здобувачеві варто звернути увагу під час виконання завдань:

- **знання структури наукової доповіді:**
 - вступ (актуальність, мета дослідження),
 - основна частина (аргументація, результати),
 - висновки (узагальнення, значення результатів).
- **володіння мовними засобами наукового стилю** (чіткі формулювання, правильне використання термінів, лаконічність, логічність);
- **уміння перетворювати твердження в аргументи** та оцінювати їхню істинність або хибність;
- **критерії, підходи до підготовки та виголошення короткої наукової доповіді** (дотримуватися часових рамок, послідовності, зрозумілості викладу; відповідати на запитання аудиторії, аргументовано брати участь у дискусії);
- **вияв творчих навичок публічного виступу** (підготовка презентації зі слайдами або есе за запропонованими темами; урахування аудиторії; використання наочних засобів, стильова довершеність мовлення).

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Прочитайте текст. Визначте його тему й основну думку. Складіть план тексту.

Унікальною вважають дискусію знаменитих фізиків Бора й Ейнштейна. Вона тривала протягом кількох десятиліть, набуваючи то драматичного, то гумористичного характеру. Спір вівся іноді по-академічному спокійно, то раптом відбувався вибух, як на дуелі. Полемізувати доводилося й на відстані, і під час особистих зустрічей, усно й письмово.

Приводом для полеміки стало створення квантової механіки й пов'язаний із цим революційний переворот у поглядах на довкілля. Ця дискусія викликала неабиякий інтерес серед науковців.

У цьому великому спорі відповідно до традиційної форми публічного диспуту був навіть свій секундант – видатний голландський фізик Пауль Еренфест, який допомагав організувати зустрічі між обома вченими, листувався з ними.

Наведемо уривок з листа Еренфеста обом учасникам диспуту від 12 вересня 1931 року: «Мені дуже приємно бачити, що Бор може чітко впевнитися, якою мірою ти, Ейнштейн, знаєш і розумієш його ідеї і, разом з тим, вважаєш правильним його подальші дослідження...

Я обіцяю жодною мірою не заважати вам, але сподіваюсь, що, можливо, зможу при нагоді й допомогти. Адже я добре знайомий зі специфічною для кожного з вас манерою висловити свої думки і, частково, зі страшними хмарами борівської ввічливості, які є перепорою для спілкування, якщо їх час від часу не розвіювати».

У цій дискусії не було переможців. Ніхто нікого не переконав. Кожний залишився на своїй позиції. Бор пережив свого опонента на сім років і до кінця днів продовжував подумки сперечатися з Ейнштейном. Про це свідчить одна цікава дрібниця з його біографії: останній малюнок, зроблений Бором у його кабінеті за день до смерті, зображував ейнштейнівський «ящик з фотоном», роздумувати над яким, мабуть, Бор усе ще продовжував. Однак ця дискусія була надзвичайно результативною. Вона не зводилась до фіксування різних точок зору. Учені взаємозбагачували один одного. Розбіжності спонукали їх до уточнення своїх позицій, іноді до виправлення різних формулювань. Ця дискусія викликала розвиток фізики на багато десятиліть. Запорукою плідності дискусії, її величезного впливу на процеси наукових досліджень була глибока взаємна повага вчених. Вони захоплювалися один одним. В одному з листів Ейнштейн так і пише: «Дорогий, якщо не сказати любий Боре!» У приватній розмові Бор говорив: «Ейнштейн – не тільки геній, він ще й прекрасна, дуже добра людина. Його посмішка й зараз стоїть переді мною».

Отже, повага опонентів один до одного, намагання зрозуміти погляди й переконання противника, вникнути в суть його позиції – необхідні умови публічного спору, плідного обговорення проблем (за М. Микитюк).

Завдання 2. Перетворіть фрази в аргумент: розкрийте думку так, щоб вихідна фраза стала аргументом до будь-якої тези. Використовуйте такі засоби зв'язку частин висловлення: *тому, саме через це, з цього випливає, тепер стає зрозумілим* тощо.

Наприклад: *Сьогодні погода погіршилася. – Сьогодні погода погіршилася, тому транспорт ходить погано; щоб не запізнитися, треба вийти заздалегідь.*

Останнім часом підлітки стали менше читати.

Купувати краще через мережу «Інтернет».

Учора випав сніг.

Завдання 3. Прочитайте подані висловлення. Наведіть аргументи на користь істинності чи хибності кожного з них.

1. Нещасні не мають друзів (*Джон Драйден*). 2. Без дружби ніяке спілкування між людьми не має цінності (*Сократ*). 3. Довіра – перша умова дружби (*Жан де Лабрюйєр*). 4. Без справжньої дружби життя – ніщо (*Цицерон*). 5. У бідності та інших життєвих нещастях справжні друзі – це надійний прихисток (*Арістотель*). 6. У дружбі немає ніяких розрахунків і міркувань, окрім неї самої (*Мішель де Монтень*). 7. Дружба – це найкраще, що в тебе може бути, і найкраще, чим можеш бути ти (*Дуглас Пейджест*).

Завдання 4. Наведіть аргументи до протилежних тез.

Треба займатися спортом, тому що	Немає сенсу займатися спортом, бо...
Добре, коли користуєшся електронною бібліотекою, тому що	Погано, коли користуєшся електронною бібліотекою, бо...
Добре навчатися за кордоном, тому що...	Немає сенсу навчатися за кордоном, бо...

Завдання 5. Підготуйте коротку наукову доповідь (3–5 хвилин) за темою вашої курсової роботи. Сформулюйте: актуальність теми; мету дослідження; основні положення; висновки.

Завдання 6. Виголосіть підготовлену доповідь та візьміть участь у короткому обговоренні (відповіді на запитання викладача та колег-здобувачів).

Завдання 7. (Додаткове: для роботи в аудиторії) Проаналізуйте приклад наукового виступу (текст або відео) та визначте:

- особливості структури;
- мовні засоби наукового стилю;
- засоби привернення уваги аудиторії.

Завдання 8. Прочитайте подані тексти. Дайте відповіді на запитання, розміщені наприкінці кожного тексту.

Не маятник

– Дякую Вам, пане Володимире, за те, що Ви **без коливань** погодились на співпрацю з нашою фірмою, – каже Анатолій.

– Вибачте, але я не маятник, – мовив у відповідь Володимир.

Чому він згадав про маятник?

Іронічно

– У проєкті бюджету, – каже з трибуни депутат, – **зустрічаються** деякі помилки.

– І руки одне одному тиснуть? – іронізує хтось із учасників зібрання.

Чим можна пояснити його запитання?

Іванова хитрість

- Іванку, ти цієї осені поступав до аспірантури?
 - Не поступав, а...
 - Чув, що на твоє ім'я **поступав** великий грошовий переказ.
 - Не поступав, а...
 - А ти завжди так **поступав**, коли тебе запитували?
 - Не **поступав**, а...
- Як ви гадаєте, чому Іван відбувався однією фразою?

Збагнув

- Робота **представляє** для мене інтерес, – каже менеджер.
 - А чий інтереси представляєте Ви? – цікавиться його співрозмовник.
- Менеджер, зрозумівши натяк, виправив помилку. Як?

ЗАВДАННЯ ТВОРЧОГО РІВНЯ

Завдання 9. Підготуйте публічний виступ (із презентаційними слайдами) або есе за такими темами :

1. Словник – поради́ник дослідника.
2. Що таке академічна доброчесність?
3. Роль наукових шкіл у розвиткові науки.
4. Наука – це діяльність.
5. Шляхи формування мовної особистості науковця.

Критерії оцінювання практичного заняття

Максимальний бал – 2		
Рівень виконання	Критерій оцінювання	Бал
Високий	Здобувач правильно визначив тему й основну думку тексту, перетворив фрази в аргументи, обґрунтовано оцінював істинність/хибність тверджень, підготував коротку наукову доповідь і творчий виступ (презентацію або есе), виголосив доповідь чітко та лаконічно, узяв участь у дискусії. Мова грамотна, логічна, дотримано вимог наукового стилю.	2
Достатній	Завдання виконано майже повністю, але є невеликі неточності у визначенні теми, аргументації або оцінці тверджень; доповідь підготовлена, але частково порушено логіку викладу або науковий стиль; творчий компонент реалізовано частково.	1,5
Середній	Завдання виконано частково: визначено тему або основну думку, деякі аргументи не повністю обґрунтовані; доповідь коротка чи порушено логіку викладу; творчий компонент виконано	1

	частково або зовсім відсутній; трапляються мовні помилки, стиль не завжди науковий.	
Низький	Завдання не виконано або виконано з великою кількістю помилок: не визначено тему, аргументи відсутні, доповідь або творчий компонент не підготовлені; мова хаотична, порушено правила наукового стилю.	0

Практичне заняття № 18 (2 год)

Тема: КУЛЬТУРА ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВОГО ТЕКСТУ: УКЛАДАННЯ БІБЛІОГРАФІЇ

(Заняття проводимо в університетській бібліотеці)

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Поняття бібліографії та її роль у науковому дослідженні.
2. Культура оформлення наукового тексту: основні вимоги до оформлення різних видів джерел і покликань.
3. Структура бібліографічного опису джерела, основні його елементи: автор, назва, місце видання, видавництво, рік, сторінки.
4. Правила оформлення списку різних типів джерел у наукових роботах. Способи розташування джерел у бібліографії.
5. Роль університетської бібліотеки у підготовці наукових робіт здобувачів.
6. Електронні каталоги бібліотеки та їх використання під час пошуку джерел. Правила користування.

Література

1. Автоматичне оформлення джерел по ВАК України. Назва з екрану. Режим доступу: vak.in.ua/
2. Академічне письмо та бібліографія. Головна. Назва з екрану. Режим доступу: bibliosynergy.ula.org.ua/index.php/proekt1
3. Закон України про академічну доброчесність (2025). Регламенти. Методики. Рекомендації. Режим доступу: bibliosynergy.ula.org.ua/index.php/proekt1
4. Пан бібліотекар. Блог про бібліотечну справу та інформаційні технології. Назва з екрану. Режим доступу: www.бібліотекар.укр/. VAK.in.ua
5. Тихонкова І. О. Список літератури наукової статті – важливий індикатор якості статті (як не мати зайвого клопоту з його оформленням). *Наука України у світовому інформаційному просторі*: зб. наук. праць. Київ, 2015. Вип. 11. С. 100–106.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Укладіть бібліографію до теми «Перспективи розвитку вищої освіти в Україні» з використанням алфавітних і систематичних бібліотечних каталогів. Список повинен містити щонайменше 10 позицій.

Завдання 2. Бібліотечний квест «Майстер бібліографії для журналіста»

Мета проведення: навчитися шукати книги, журнали та електронні джерела в бібліотеці; розвинути навички оформлення бібліографічного опису; ознайомитися з реальними фондами університетської бібліотеки; підвищити рівень зацікавленості науковою роботою й академічною доброчесністю.

Форма роботи: групова (3-4 особи); тривалість: 45–60 хв

Етапи квесту:

Етап 1. Найстаріша книга з журналістикознавства

Завдання:

1. Знайдіть у каталозі або на полиці найстарішу книгу з журналістикознавства (до 2000 року).
2. Запишіть: автора, назву, рік видання, видавництво.
3. Складіть правильний бібліографічний опис джерела.

Етап 2. Журнал із ключовим словом

Завдання:

1. Знайдіть журнал, де в назві є слово «медіа» або «журналістика».
2. Оберіть одну статтю в цьому журналі.
3. Запишіть автора, назву статті, назву журналу, номер, рік, сторінки.
4. Складіть бібліографічний запис.

Етап 3. Пошук електронного джерела

Завдання:

1. За допомогою електронного каталогу або інтернет-ресурсів бібліотеки знайдіть наукову статтю онлайн з теми «Соціальні мережі та журналістика».
2. Запишіть автора, назву, ресурс/сайт, посилання, дату звернення.
3. Складіть правильний бібліографічний запис для електронного джерела.

Етап 4. Географія авторства

Завдання:

1. Знайдіть книгу або статтю автора з нашого регіону (Вінниці, Поділля).
2. Зробіть бібліографічний опис.

Етап 5. Корегування помилок

Завдання: Вам дають записи з помилками (приклад: Михальцева І. Основи журналістики. К., 2019 р.). Знайдіть помилки, виправте їх, аби бібліографічний опис був здійснений за чинним стандартом.

Етап 6. Список бібліографічних джерел

Завдання:

1. Об'єднайте всі знайдені джерела (книга, журнал, електронне джерело) в мініспісок літератури (3–5 джерел).

2. Розташування: за алфавітом.

3. Перевірте, чи всі записи оформлені правильно.

Підсумки: кожна група коротко презентує: а) знайдені джерела; б) складену бібліографію.

Критерії оцінювання практичного заняття

Максимальний бал –2

Рівень виконання	Критерій оцінювання	Бал
Високий	Теорію засвоєно. Група виконала всі етапи квесту, джерела знайдено та оформлено правильно	2
Достатній	Теоретичні питання в основному опановано. Виконано більшість завдань, є незначні помилки у бібліографічному оформленні джерел.	1,5
Середній	Теоретичний блок опрацьовано поверхово. Виконано частину завдань, оформлення неповне або є помилки.	1
Низький	Теорію не засвоєно. Завдання не виконано.	0

Практичне заняття № 19 (2 год)

Тема: АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО Й АКАДЕМІЧНА ГРАМОТНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ. МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Сутність поняття «академічне письмо».
2. Ознаки наукового дискурсу
3. Ознаки академічної грамотності.

Запитання для обговорення:

1. Що таке академічне письмо?
2. Чим академічний стиль відрізняється від публіцистичного?
3. Чому академічна грамотність важлива для журналіста?

Література

1. Колоїз Ж. В. Основи академічного письма : практикум. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2019. 178 с.
2. Ревуцька С. К. Курс лекцій з дисципліни «Академічне письмо». Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2018. 81 с.
3. Тимошенко Т. В., Гречихіна Н. В. Академічне письмо. *Наукові записки: збірник наукових праць*. Кіровоград : КНТУ, 2009. Вип. 9. С.214–219.

4. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма: методичні рекомендації та програма курсу. Київ, 2016. 61 с.

Завдання для самостійної роботи. Дайте визначення понять «грамотність академічна», «грамотність комунікативна», «грамотність наукова», вкажіть на спільне та відмінне в термінах (термін виконання: підготувати на практичне заняття). Скористайтесь працею Ж. В. Колоїз зі списку літератури.

Методичні рекомендації-інструкція для здобувачів

Мета заняття – формування комплексної системи знань про стандарти академічного письма та розвиток культури академічної доброчесності для ефективної презентації власних наукових результатів.

Здобувачі повинні **набути практичних навичок та вмінь:**

- **аналітичних:** критично оцінювати наукові тексти й виділяти основні тези;
- **технічних:** правильно оформлювати покликання та бібліографічні списки (APA, MLA, ДСТУ);
- **комунікативних:** аргументовано вести наукову дискусію у письмовій формі;
- **етичних:** уникати плагіату та використовувати інструменти перевірки тексту.

Основні аспекти, на які здобувачеві варто звернути увагу під час виконання завдань:

1. Сутність поняття «академічне письмо». Це особливий вид діяльності зі створення наукових текстів за певними стандартами. Це *не художній твір*: тут немає місця метафорам чи емоційним вигукам. Це *діалог*: ви не просто пишете «від себе», а спираєтесь на роботи попередників, покликаєтесь на них і додаєте власну цінність. Це *інструмент*: він допомагає об'єктивно представити результати дослідження так, щоб інший науковець міг їх перевірити.

2. Науковий дискурс. Це спосіб спілкування в академічному середовищі. Його легко впізнати за такими рисами:

- *об'єктивність*: фокус на предметі дослідження, а не на особистості автора (використання конструкцій «встановлено, що...», «дослідження свідчать...»);
- *логічність* та *послідовність*: кожен наступний абзац впливає з попереднього;
- *точність*: використання спеціальної термінології та однозначних понять;

- *доказовість*: будь-яке твердження має употужнюватися аргументами або покликаннями на джерела;

- *критичність*: здатність аналізувати різні думки стосовно проблеми.

3. Ознаки академічної грамотності. Окрім відсутності помилок, це ще:

- *інформаційна грамотність*: уміння шукати релевантні джерела і розрізняти якісну та неякісну інформації;

- *академічна доброчесність*: нульова толерантність до плагіату, правильне цитування та повага до інтелектуальної власності;

- *володіння знаннями про наукові жанри*: розрізнення жанрів «есе», «наукова стаття», «рецензія», «тези», «науковий звіт» тощо;

- *стилістична вправність*: здатність висловлюватися чітко й лаконічно з дотриманням чинних мовних норм.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Аналіз академічного тексту (15 хв): а) визначте тему тексту; б) сформулюйте основну думку; в) знайдіть терміни, поясніть їх; г) назвіть ознаки академічного стилю, наявні в тексті:

Сучасна журналістика функціонує в умовах активного розвитку цифрових технологій. Це зумовлює трансформацію традиційних форм подання інформації та появу нових жанрових моделей медійного контенту. Дослідники зазначають, що використання соціальних мереж значно розширює можливості поширення новин і водночас створює нові виклики для перевірки достовірності інформації.

Завдання 2. Формування аргументів. Сформулюйте 3 аргументи на тезу: «Соціальні мережі змінюють сучасну журналістику». Підкріпіть кожен аргумент прикладом чи фактом.

Завдання 3. Міні-дослідження. Напишіть невеликий академічний текст (до 150 слів) на одну із запропонованих тем: 1) «Соціальні мережі як джерело новин»; 2) «Роль фактчекінгу в сучасній журналістиці»; 3) «Вплив заголовків на читача».

Завдання 4. Академічна дискусія. Підготуйте коротку аргументовану позицію (5–6 речень) на тему: «Чи варто блогера вважати журналістом?» Використовуйте академічні формулювання (*на нашу думку, дослідники вважають, можна припустити* тощо).

Критерії оцінювання практичного заняття

Максимальний бал – 2

Рівень виконання	Критерій оцінювання	Бал
------------------	---------------------	-----

Високий	Теоретичні питання засвоєно. Завдання виконано повністю і правильно. Відповідь логічна, аргументована та чітка. Використано відповідну академічну лексику. Мовних або стилістичних помилок немає або вони несуттєві.	2
Достатній	Теорію засвоєно не в повному обсязі. Завдання виконано переважно правильно, але є незначні неточності. Відповідь загалом логічна, проте аргументація неповна. Можливі поодинокі мовні або стилістичні помилки, що не впливають на зміст.	1,5
Середній	Теоретичний блок засвоєно поверхово. Завдання виконано частково. Відповідь поверхова або недостатньо аргументована. Наявні мовні та стилістичні помилки. Ознаки академічного стилю використано обмежено.	1
Низький	Теорію не опановано. Завдання не виконано або виконано неправильно. Наявна значна кількість мовних і логічних помилок.	0

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. За самостійно дібраною та рекомендованою літературою опрацюйте теоретичні питання подані нижче й оформіть їх у вигляді реферату. Дотримуйтесь вимог до його змісту й оформлення. Обсяг – до 10 сторінок (аркуш формату А 4):

- *Еволюція науки: основні тенденції.*
- *Психологія і технологія наукової творчості.*
- *Методологічні основи науково-дослідної роботи.*
- *Інформаційне забезпечення наукового пошуку.*

2. Підготуйте повідомлення із презентаційним супроводом і виголосіть його в аудиторії:

- *Оформлення результатів наукової роботи.*
- *Курсова, кваліфікаційна, магістерська роботи: дослідження, написання, захист (схоже і відмінності).*

- *Підготовка наукових публікацій, доповідей, рефератів.*
- *Організація науки в Україні.*

3. Підготуйтеся до контрольної (модульної) роботи за питаннями до іспиту.

4. Виконайте ІНДЗ: оформіть у друкованому вигляді на аркушах паперу формату А 4 і подайте викладачеві портфоліо з такими матеріалами:

- титульний аркуш до своєї курсової роботи;
- вступ до теми власної курсової роботи з наявністю всіх його компонентів;
- тези до наукової статті зі збірника «Журналістика й мистецтво слова» (на вибір);
- анотацію на обрану статтю та ключові слова до неї;

- 10 джерел бібліографії до своєї курсової роботи, оформленої в алфавітному порядку. Джерела мають бути різними: наукова стаття, монографія, підручник, посібник, дисертація, автореферат дисертації, словникове/довідникове видання, матеріали конференції, електронне джерело.

Критерії оцінювання самостійної роботи та ІНДЗ

Максимальна кількість балів – 9

Вид роботи	Критерій оцінювання	Бал
Реферат (теоретичні питання)	Повнота розкриття тем (4 питання); логічність і структурованість викладу; використання наукових джерел; наявність висновків; дотримання вимог до обсягу й оформлення.	3
Повідомлення з презентацією	Змістовність доповіді; логічна структура; наявність презентаційного супроводу; дотримання регламенту; уміння презентувати матеріал.	2
Підготовка до контрольної (модульної) роботи	Знання основних понять курсу; орієнтування в питаннях до іспиту; готовність до виконання контрольної (модульної) роботи.	1
ІНДЗ (портфоліо)	Наявність усіх якісно оформлених матеріалів: титульний аркуш курсової роботи; вступ з усіма потрібними компонентами; тези до наукової статті; анотація; правильність оформлення 10 джерел бібліографії.	3

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Наука як система знань про навколишній світ, її мета та функції.
2. Історія формування наукових знань.
3. Предмет і сутність науки як сфери людської діяльності. Ознаки науки.
4. Принципи побудови науково-дослідницької роботи в Україні.
5. Суб'єкти науки. Основні законодавчі акти, що регулюють наукову роботу в Україні.
6. Гіпотеза: стадії розвитку, рівні пізнання, результати перевірки. Об'єкт і предмет наукових пошуків.
7. Види класифікацій наук: за характером спрямованості; за предметом і методами дослідження; за цільовим призначенням.
8. Науково-дослідницька діяльність здобувачів як компонент сучасної вищої освіти.
9. Загальна характеристика науково-дослідницької роботи здобувачів СВО бакалавра та магістра.
10. Структура й етапи науково-дослідницької діяльності здобувачів.
11. Об'єкт, предмет, мета і завдання наукового дослідження.
12. Методи дослідження та їх класифікація.

13. Проблеми академічної доброчесності у закладах вищої освіти. Документи, пов'язані з дотриманням принципів академічної доброчесності у ВДПУ ім. М. Коцюбинського.
14. Проект Сприяння академічній доброчесності в Україні = Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project (SAIUP).
15. Стрижневі моменти академічної доброчесності в науці.
16. Проблеми плагіату в наукових роботах. Антиплагіатні системи в Україні.
17. Загальна характеристика видів кваліфікаційних робіт і процедура їхньої підготовки.
18. Реферат як форма навчальної й науково-дослідної роботи: сутність, види, структура.
19. Курсова робота як освітній компонент і рекомендації до її написання.
20. Підготовчий етап роботи над курсовою роботою.
21. Робота над текстом курсової роботи.
22. Оформлення курсової роботи й підготовка її до захисту.
23. Наукова стаття: етапи підготовки, класифікація статей.
24. Наукова стаття: структурні компоненти, мовне оформлення.
25. Анотація до наукової статті як спосіб компресії викладу. Вимоги до її мовного оформлення.
26. Анотування наукового джерела. Види анотацій. Типові помилки при складанні анотацій.
27. Тези та їх види.
28. Види компресії тексту. Особливості конспектування: етапи, способи викладу матеріалу, труднощі конспектування.
29. Кваліфікаційна робота, дисертація як різновиди наукової праці: компоненти вступу й мовні кліше щодо їхнього оформлення.
30. Основна частина кваліфікаційної роботи, вимоги до неї.
31. Висновки (загальні й до розділів) у курсовій та кваліфікаційній роботах, вимоги до їхнього оформлення.
32. Покликання, їх роль у тексті. Способи оформлення покликань.
33. Цитування, вимоги до нього. Компіляція і плагіат.
34. Категорії наукового тексту: категорія цілісності й членованості. Єдність форми та змісту.
35. Категорії наукового тексту: категорія зв'язності, її функціональне призначення в науковому тексті. Засоби зв'язності.
36. Категорії наукового тексту: категорія інформативності.
37. Категорії наукового тексту: категорія модальності. Об'єктивна (категорія референційності) та суб'єктивна (категорія інформативності)

модальність. Нейтральні та стандартні кліше наукового стилю.

38. Категорії наукового тексту: категорія антропоцентричності.

39. Функціонально-змістові типи мовлення (науковий стиль).

40. Домінантні лексичні й фразеологічні засоби української наукової мови.

41. Типові лексичні недоліки (помилки) в українських наукових публікаціях.

42. Основні вимоги до наукової мови на лексичному рівні.

43. Морфологія наукового мовлення. Основні морфологічні помилки.

44. Особливості вживання іменників та прикметників у науковому стилі.

45. Норми вживання та відмінювання в науковому стилі числівників і займенників.

46. Інформаційне навантаження дієслів та дієслівних форм у науковому мовленні.

47. Уживання прислівників у наукових текстах.

48. Функціональний діапазон сполучників, прийменників, часток.

49. Специфіка синтаксису наукового мовлення.

50. Бібліографія до наукової роботи. Чинні правила її оформлення.

51. Правила оформлення списку різних типів джерел у наукових роботах. Способи розташування джерел у бібліографії:

52. Роль університетської бібліотеки у підготовці наукових робіт студентів.

53. Актуальність наукової роботи. Вимоги до її укладання й мовного оформлення.

54. Культура оформлення наукового тексту: основні вимоги до оформлення різних видів джерел і покликань.

55. Форми наукової комунікації.

56. Мовний етикет науковців.

57. Виступ/доповідь на науковій конференції: вимоги до неї, добір аргументів.

58. Недоліки виступів на конференції.

59. Мовленнєва поведінка в усній науковій дискусії.

60. Сутність поняття «академічне письмо».

61. Ознаки наукового дискурсу.

62. Ознаки академічної грамотності.

МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Вивчення навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень» передбачає використання різноманітних методів та технологій викладання.

Пояснювально-ілюстративний метод: повідомлення інформації з використанням різних засобів з подальшим усвідомленням такої інформації та її фіксацією у пам'яті здобувачів. Найчастіше метод реалізується на лекціях у формі розповіді чи пояснення складного теоретичного та/або великого за обсягом навчального матеріалу.

Репродуктивний метод: відтворення і повторення способу діяльності за сформованим динамічним стереотипом дій. Метод є корисним для засвоєння основних понять, опрацювання частин/фрагментів наукових робіт.

Дослідницький метод спрямований на залучення здобувачів до самостійного розв'язання завдань наукового характеру з використанням сучасних засобів обчислювальної техніки й інформаційно-комунікаційних технологій. При вивченні навчальної дисципліни здобувачі можуть виконувати наукові завдання з подальшим оформленням та оприлюдненням отриманих наукових результатів. При цьому викладач орієнтує здобувачів на проведення досліджень, долучає до їхньої самостійної організації.

Метод проблемного викладу навчального матеріалу передбачає створення проблемних ситуацій, надання допомоги здобувачам у їхньому аналізі з подальшим спільним розв'язанням поставлених завдань. Під час вивчення навчальної дисципліни викладач формує у здобувачів зразки наукового пізнання та вирішення проблемної ситуації.

Частково-пошуковий метод спрямований на залучення здобувачів до самостійного розв'язання пізнавального завдання. При цьому здобувачі опановують різні способи пошуку інформації, формують переконаність в істинності нових знань, аналізують достовірність отриманих результатів і можливі помилки та труднощі.

У викладанні навчальної дисципліни використовуються різноманітні *технології навчання* – як традиційні, так і сучасні (особистісно-орієнтовані, інформаційно-комунікаційні тощо). При цьому навчання є студентоцентрованим та здійснюється через активну практичну діяльність. Зокрема, для активізації освітнього процесу передбачено застосування проблемних лекцій, ділових ігор, занять-дискусій тощо.

Лекції органічно поєднуються не лише з практичними заняттями, а й із самостійною роботою, яка полягає в опрацюванні теоретичного матеріалу, підготовці до практичних занять, пошуку необхідної інформації, доборі та огляді літературних джерел за заданою тематикою, виконанні індивідуальних завдань тощо. При цьому в освітньому процесі передбачено використання спеціальних методів, більш характерних для науково-дослідної роботи – експертного оцінювання, систематизації, екстраполяції, «мозкового штурму»

тощо. В багатьох випадках такі методи є найбільш оптимальними для розв'язання конкретних навчальних завдань.

Також використовуються:

- *словесні методи* (лекція, розповідь, пояснення, бесіда, навчальна дискусія, диспут, консультація, співбесіда тощо);
- *практичні методи* (практичні заняття, фрагменти наукових робіт тощо);
- *наочні методи* (ілюстрування, демонстрування, комп'ютерна презентація тощо);
- *робота з навчально-методичною літературою, науковими джерелами і електронними ресурсами* (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- *відеометод* у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веборієнтовані тощо);
- *методи організації самостійної роботи* (опрацювання наукової літератури для опанування деяких тем дисципліни, написання доповіді, есе, фрагментів статей, виконання мікропроектів, творчих завдань тощо);
- *інтерактивні методи та методи активізації навчання* з використанням новітніх мультимедійних та комп'ютерних технологій (групове навчання, мозковий штурм, робота в парах).

КРИТЕРІЇ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

В освітньому процесі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського використовуються такі види контролю, як поточний і підсумковий.

Поточний контроль буде проводитися на лекційних і практичних заняттях за допомогою таких *методів*: усного і письмового опитування, тестування, виступів на практичних заняттях, підготовки й демонстрації презентацій, створення різножанрових наукових текстів, діагностики текстів та ін. Окремо оцінюємо самостійну роботу. За різні форми навчальної діяльності – поточне засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи – здобувач може одержати максимально 80 балів.

На *підсумковий* (семестровий) *контроль* – залік – відведено 20 балів.

Загальна оцінка (остаточний підсумковий бал) із навчальної дисципліни є сумою рейтингових балів, одержаних за різні форми освітньої діяльності: поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульні контролю); оцінка (бали) за практичну діяльність; оцінка (бали) за підготовку доповідей, презентацій на практичних заняттях, самостійних різножанрових наукових

текстів тощо; оцінка (бали) за результати неформальної освіти, підтверджені сертифікатом й оформлені в установленому порядку.

Результат освітньої діяльності здобувача вищої освіти оцінюється згідно з «Критеріями оцінювання знань і вмінь здобувачів вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського», які вміщені в робочій навчальній програмі «Основи наукових досліджень». Шкала оцінювання – стобальна.

Методи оцінювання: увесь перелік письмових, усних теоретико-практичних завдань, тестів, написання й аналіз наукових робіт (статей, тез, фрагментів курсової роботи, виступу/доповіді на конференції та ін.), презентації, які використовуються для оцінювання успішності особи, яка навчається, і для визнання досягнень (результатів) інших видів робіт у вивченні дисципліни.

З освітнього компонента «Основи наукових досліджень» передбачено визнання результатів неформальної освіти згідно з «Положенням про порядок визнання у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського результатів навчання, здобутих шляхом формальної, неформальної та/або інформальної освіти» від 16.05.2024 р. (протокол вченої ради ВДПУ ім. М. Коцюбинського № 13 від 15.05.2024; наказ №104–ОД).

ПОЛІТИКА КУРСУ

Політика щодо відвідування навчальних занять. Згідно з «Положенням про організацію освітнього процесу у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського» оцінки (бали), одержані здобувачами вищої освіти за практичні заняття, враховуються при виставленні семестрової підсумкової оцінки з певної навчальної дисципліни. Тому здобувачі мають обов'язково бути присутніми і працювати на практичних заняттях. Здобувач, який із поважних причин, підтверджених документально, був відсутній на практичному занятті, має право на відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання. Здобувач, який не використав надане йому право у встановлений термін або пропустив заняття без поважних причин, отримує за кожне пропущення заняття 0 балів. Присутність на модульній контрольній роботі є обов'язковою. У разі відсутності здобувача на проміжному контролі з поважної причини, підтвердженої документально, йому призначають іншу дату складання модульної контрольної роботи.

Політика академічної доброчесності. Здобувачі мають дотримуватися правил академічної доброчесності відповідно до «Кодексу академічної доброчесності Вінницького державного педагогічного університету імені

Михайла Коцюбинського». Наявність академічного плагіату в доповідях здобувачів є підставою для виставлення негативної оцінки. Списування здобувачів під час проведення модульної контрольної роботи є підставою для дострокового припинення її складання та виставлення негативної оцінки.

Списування на іспиті також є підставою для виставлення негативної оцінки.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Вітченко А. О., Вітченко А. Ю. Основи наукових досліджень у вищій школі: підруч. Київ : ФОП Ямчинський О.В., 2020. 272 с.
2. Грипич С. Н., Буравкова Л. М. Науково-дослідницька діяльність студентів : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2021. 290 с.
3. Довженко О. В. Основи наукових досліджень у галузі масової комунікації : навч. посіб. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. 122 с.
4. Надикто В. Т. Основи наукових досліджень: підручн. Одеса: «Олді+», 2025. 268 с.
5. Носачова Ю. В., Іваненко О. І., Радовенчик Я. В. Основи наукових досліджень: підручн. Київ: Кондор, 2024. 132 с.
6. Основи наукових досліджень та науково-технічної творчості: навч. посіб. / В. О. Онищенко та ін. Київ : Ліра-К, 2020. 278 с.
7. Руденко В. М., Руденко Н. М. Основи наукових досліджень. Київ: : Видавничий дім «Кондор», 2025. 228 с.

Додаткова

1. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки: Структура та правила оформлення: ДСТУ 3008-2015. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 31 с.
2. Клименюк О.В. Виклад та оформлення результатів наукового дослідження: Авторський підручник. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2017. 398 с.
3. Комар Ю.М., Попов О.І, Комар В.Ю. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К . 2018. 182 с.
4. Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт для студентів за спеціальністю 061 Журналістика/ укл.: Каленич В.М., Шкляр В.І. Вінниця, 2021. 50 с.
5. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / І. Ш. Невлюдов та ін. Харків : Панов А. М. [вид.], 2019. 395 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ»

1. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. URL: www.library.vspu.edu/
2. Бібліотечний світ України. URL: <http://www.ukrlibworld.kiev.ua/>
3. Вінницька обласна наукова бібліотека. URL: www.library.vn.ua/
4. Електронна бібліотека Інституту журналістики Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка. URL: <http://www.journlib.univ.kiev.ua/>
5. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: www.nbuv.gov.ua/
6. Національна парламентська бібліотека. URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>
7. Українська бібліотека. URL: <http://www.lib.org.ua/>

Навчальне видання

ЗАВАЛЬНЮК Інна Яківна

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Навчально-методичні рекомендації

Редактор Інна Завальнюк

Підписано до друку 29.09.2025 р. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Цифровий друк. Ум. друк. арк. 3,5. Тираж 100. Зам. № 0725-167.
Віддруковано з готового оригінал-макета друкарня.

Друкарня ТакиБук:
Телефон: +38 (050) 555 00 69
E-mail: mailbox@takibook.od.ua
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.